

ШКОЛЬНАЯ

БІБЛІЯТЭКА

ЭСХІЛ

ПРЫКУТЫ ПРАМЕТЭЙ

САФОКЛ

АНТЫГОНА

ШКОЛЬНАЯ

БІБЛІЯТЭКА

ЭСХІЛ

ПРЫКУТЫ ПРАМЕТЭЙ

САФОКЛ

АНТЫГОНА

Мінск

Беларускі гуманітарны
адукацыйна-культурны цэнтр

1993

ББК 84.4 Гр
Э 84
УДК 875-93

Пераклад Лявона БАРШЧЭЎСКАГА і Юльяна ДЗЭЙЗІНА

Трагедыя Сафокла «Антыгона» друкуецца з выдання:
Софокль. Антыгона: Са старагрэцкае пераклаў Ю.Дрэйсін.— Менск:
Дзярж. выд., 1926.— у новай рэдакцыі Л.Баршчэўскага

Прадмова Л.Баршчэўскага
Заўвагі Л.Баршчэўскага і Ю.Дрэйсіна

Э4703010300-4
12-93
ISBN 5-86952-013-4

©Прадмова, заўвагі, укладанне. Л.Баршчэўскі, 1993
©Пераклад. Л.Баршчэўскі, 1993

ЭСХІЛ

Прыкуты Праметэй

Пераклад Лявона БАРШЧЭЎСКАГА

А с о б ы :

УЛАДА І СЛА

ГЕФЭСТ

ПРАМЕТЭЙ

ХОР АКІЯНІД

АКІЯН

Ю, ІНАХАВА ДАЧКА

ГЕРМЕС

СТАРАГРЭЦКАЯ ТРАГЕДЫЯ: ТВОРЧАСЦЬ ЭСХІЛА І САФОКЛА.

Літаратура Старажытнай Грэцыі — самая старадаўняя ў Еўропе і адзіная, якая развілася самастойна, грунтуючыся не на здабытках і досведзе іншых літаратур, а на фальклоры свайго народа, што ўзбагачаўся матывамі народнай творчасці суседзяў. Гэта сведчыць пра яе ўнікальнасць і першаснасць у фарміраванні чалавечай духоўнасці.

У старагрэцкай літаратуры ўзніклі і найважнейшыя жанры — эпас, лірыка, трагедыя, камедыя, ода, прыгодніцкі (авантурны) раман і інш., якія знайшлі сваё сталае месца ў навішых літаратурах.

Засваенне, асэнсаванне сапраўдных здабыткаў старагрэцкай літаратуры іншымі народамі пачалося з часоў Старажытнага Рыма і, напэўна, не спыніцца ніколі. Бярэ ўдзел у гэтым асэнсаванні і беларуская культура. У літаратуры нашага народа пачатак гэтаму быў пакладзены М. Багдановічам, пазней яго традыцыю падоўжылі М. Танк, Ул. Караткевіч ды інш. Нажаль, практыка перакладу твораў старагрэцкай літаратуры на беларускую мову яшчэ не надта багатая. У 20-я — пачатку 30-х гадоў гэтую дзялянку актыўна ўрабляў Юльян Дрэйзін (1879—1942). Ёсць сведчанні, што ён цалкам пераклаў на беларускую мову трагедыі «Эдyp-цар» Сафокла і «Вакханкі» Эўрыпiда, камедыю Арыстафана «Лісістрата», значную частку гамераўскіх «Ліяды» і «Адыеі»... Але ў трагічныя для беларускай культуры гады сталінскага генацыду і другой сусветнай вайны рукапісы Дрэйзіна згубіліся, а да нас дайшлі толькі выдадзеныя асобнай кніжкай «Антыгона» Сафокла (Менск, 1926) ды ўрываек з песні шостаі «Ліяды».

Вядомыя сёння таксама пераклады ўрыўкаў з гамераўскага эпасу, выкананыя Браніславам Тарашкевічам і Анатолем Клышчам.

Грэцкая трагедыя стала тым жанрам, у якім, бадай, найбольш поўна і цэласна адлюстравалася духоўнае жыццё Старажытнай Грэцыі. Як вядома, драматычныя жанры старагрэцкай літаратуры ўзніклі ў выніку ўдасканалвання абрадаў святкавання ў гонар Дыяніса, бога прыроды. З хору, які спяваў яму песні ўсхвалення (**дыфірамбы**), паступова вылучыўся запевца — **Карыфей**. Паміж хорам і Карыфеем адбываліся дыялогі; пасля з'явіліся першы, другі і трэці акторы — і гэтак харавы спеў (**кантата**) ператварыўся ў драматычны твор¹.

Назву «трагедыя» таксама трэба звязваць з Дыянісам, якога ўсюды суправаджалі казланогія істоты — **сатыры**. Ад слоў «трагас» (казёл) і «оде» (спеў) якраз і паходзіць слова «трагедыя». Важную ролю ў кожнай трагедыі выконваў хор. Ён з'яўляўся на сцэне (архестры) звычайна пасля акторскага **пралогу**: гэтая частка трагедыі носіць назву **парад**. Парад і **стасімы** (наступныя выхады хору) складаліся з вытрыманых у розных формах і рытмах **строф**, **антыстроф** і **эподаў**. За апошнім стасімам ішоў

¹Гл.: Н.Лапидус. Античная литература (История зарубежной литературы) — Мн., 1986. — С.32—33.

эксад, заключны эпизод, пад час якога і акторы, і хор пакідалі аркестру. Важную ролю ў трагедыі мелі **камосы** — жалобныя спевы актора і хору. Усе драматычныя творы характарызуюцца адзінствам месца і адзінствам часу (прынцып пэтыкі класіцызму).

Звестак пра жыццё бацькі старажытнагрэцкай трагедыі Эсхіла (525—456 г. да н.э.) захавалася небагата. Вядома, што нарадзіўся ён у Элеўсіне і паходзіў са знатнага роду землеўладальнікаў. Ужо ў сталым узросце Эсхіл браў удзел у гістарычных бітвах грэкаў супраць персідскіх войскаў Дарыя і Ксеркса. Гэтыя падзеі былі выкарыстаныя ім у трагедыі «Персы» (472 г. да н.э.). Яшчэ раней Эсхіл напісаў трагедыю «Прасіцелькі», дзе, як і ў пазнейшых сваіх трагедыях — «Сямёра супраць Фіваў», «Прыкуты Праметэй», трылогіі «Арэстэя», — адлюстраваная найважнейшыя маральныя і палітычныя праблемы сучаснага яму грамадства. Глыбокае спачуванне пакутам асобы, непрыняцце несправядлівасці, гвалту характэрныя для напісанай пасля 467 года да н.э. трагедыі Эсхіла «Прыкуты Праметэй». Чалавекалюбства, змаганне супраць тыранскае псхалогіі робяць постаць галоўнага героя твора Праметэя адметнаю. Цывілізацыя павінна запанаваць над варварствам, пакуты дзеля добра і справядлівасці не могуць быць вечныя — у гэтым галоўны пафас твора.

Вобраз Праметэя ў разуменні Эсхіла блізка сённяшняму чытачу не толькі тым, што ў ім увасобленыя вечныя маральныя каштоўнасці чалавека. Адказнасць асобы за аднойчы прынятае ёю рашэнне — тая якасць, што не заўсёды і не ў кожным выхоўваецца проста ды лёгка.

Эсхілаў малодшы сучаснік Сафокл (496—406 г. да н.э.) ствараў свае трагедыі ў эпоху росквіту Афінскай дэмакратычнай дзяржавы, у гэтак званы «Перыклаў век». Родным кутом Сафокла быў Калон каля Афінаў. Атрымаўшы традыцыйную гімнастычную і музычную адукацыю, Сафокл не раз здабываў перамогі ў гэтых мастацтвах. Праводзіліся тады і спаборніцтвы аўтараў трагедыі. І калі ў 468 годзе да н.э. Сафокл першы раз узяў удзел у такім спаборніцтве, ён перамог самога Эсхіла. Усяго за сваё жыццё Сафокл напісаў 123 п'есы, але да нас дайшлі цалкам толькі сем: «Аякс», «Антыгона», «Эдып-цар», «Трахініякі», «Электра», «Філактэт» і «Эдып у Калоне».

Трагедыя «Антыгона» (каля 442 г. да н.э.) належыць да шэдэўраў сусветнай літаратуры. Сюжэтна яна як бы працягвае трагедыю Эсхіла «Сямёра супраць Фіваў»; адгалінаванні яе сюжэту выкарыстаныя Сафоклам і ў яго пазнейшых творах «Эдып-цар» і «Эдып у Калоне». У «Антыгоне» вельмі выразна выяўляецца традыцыйны ў антычнай трагедыі матыў, калі суровае накіраванне дзейнічае неадхільна, вызначаючы ходу падзей і ўчынкі герояў. З рухаў чалавечай душы Сафокл выводзіць непазбежную гібель, вызначаную апроч таго воляю багоў. Тут вельмі велічна, у чыстых рысах увасабляецца драматычны канфлікт унутранага і знешняга абавязку. Галоўная гераіня Антыгона лічыць за лепшае загінуць, чым жыць, усведамляючы сваё маральнае прыніжэнне. Сафокл надае выразныя індывідуальныя рысы і іншым героям трагедыі. Менавіта характары людзей (Антыгоны, Крэонта, Гемана, Эўрыдыкі, Ісмэны) рухаюць дзеянне трагедыі, ствараюць небывалую драматычную напружанасць.

Творчасць двух выдатных майстроў старагрэцкай трагедыі Эсхіла і Сафокла займае пачэснае месца ў гісторыі сусветнай драматургіі. Манументальныя мастацкія вобразы, прадуманая сюжэтная аснова, лагічна пабудаванае дзеянне гэтых твораў робяць іх аўтараў вельмі блізкімі да нас, людзей канца дваццатага стагоддзя.

ЛЯВОН БАШЧЭЎСКІ, кандыдат філалагічных навук.

ПРАЛОГ

У л а д а

Ну вось, ужо мы на краі зямлі,
У Скіфіі далёкай і пустэльнай.
І тут цяпер павінен ты, Гефэсце,
Загад бацькоўскі выканаць: да скалаў
Вось гэтага злачынцу прыкаваць
Жалезным, непарыўным ланцугом.
Украўшы кветку яркую тваю — агонь —
Людзям смяротным ён аддаў яго.
Багі за гэта і павінны пакараць
Яго, каб шанавалі Зевеса ўладу
І каб ахвяр смяротным не рабіў.

Г е ф э с т

О ўлада моцная! Ужо ж выканана воля
Зевесава — і што вам да таго?
Ды як змагу я роднага мне бога
Да скал, на здэкі бураў, прыкаваць?
І ўсё-ткі я наважыцца павінен:
Не выканаць загад бацькоўскі — страшна!
Ты, сын харобры асцярожлівай Феміды,
Цябе я мушу, супраць нашай з табой волі,
Прыкуць жалезам да скалы самотнай;
Людзей ні чуць, ні бачыць ты не зможаш:
Павяне скура пад спякотным сонцам,
Табе на радасць ноч намётам зорным
Святло акрые; неўзабаве ж сонца
Ізноў асушыць росную дзянніцу;
Боль катавання будзе несупынная;
А збаўца твой яшчэ не нарадзіўся —
Вось плён тваёй любові да людзей.
Сам богам будучы, багам ты не патрафіў
І даў смяротным годнасці звыш меры;
Праз гэта будзеш пільнаваць скалу,
Стаяць вось так, без сну і без спачыну.

І ўздыхі, й крыкі будуць без карысці —
Зевес няўмольны і бязлітасны: заўжды
Караюць новыя багі суро́ва.

У л а д а

Чаго ж чакаеш, скардзішся дарэмна.
І зненавіджанага ўсімі бога,
Які агонь украў, не ненавідзіш?

Г е ф э с т

Вялікая ў сваяцтва й дружбы моц.

У л а д а

Што ж, гэта праўда. Толькі ці ж бацькоўскі
Загад парушыць — не страшней нашмат?

Г е ф э с т

Шмат дзёрзкасці бязлітаснай ты маеш.

У л а д а

Па ім табе няма чаго тут плакаць:
Дарэмна выйсця не шукай яму.

Г е ф э с т

Як рамяство сваё я ненавіджу!

У л а д а

Навошта кажаш гэтак на яго?
Папраўдзе, не яно тут вінавата.

Г е ф э с т

Няхай бы нехта іншы ім валодаў!

У л а д а

Усё ў руках багоў, але ж распараджацца
Сабой не могуць. Толькі Зеўс адзін свабодны.

Г е ф э с т

Я гэта ведаю й спрачацца тут не буду.

У л а д а

Дык паспяшайся ланцугі накласці:
Бо ўгледзіць бацька наш, што ты марудзіш!

Г е ф э с т

Вось кайданы гатовыя — на рукі.

У л а д а

Накладвай іх ужо: як наймацней
Бі молатам і да скалы прыкоўвай.

Г е ф э с т

Прыкоўваю... усё раблю старанна.

У л а д а

Яшчэ мацней, каб дзе не адляцела:
Ён выкруціцца здольны ды ўцячы.

Г е ф э с т

Прыкута гэтая рука надзейна.

У л а д а

Цяпер прыкуй другую — каб ён ведаў,
Што ён, хітрун, дурнейшы ўсё ж за Зеўса!

Г е ф э с т

Папрок зрабіць мне можа Праметэй адзін...

У л а д а

Жалезны цвік, бязлітасны і гостры,
Цяпер у грудзі загані яму.

Г е ф э с т

О Праметэй, мне ад пакут тваіх балюча!

У л а д а

Ты зноў марудзіш? І па ворагах
Зевесавых ты плачаш? Пашкадуеш!

Г е ф э с т

Ты бачыш тое, што вачам нясцерпина...

У л а д а

Заслужанае пакаранне бачу я —
Мацней зацягвай ланцугі на сцёгнах!

Г е ф э с т

Я ведаю, што я рабіць павінен —
Загады тут залішнія твае.

У л а д а

Мае загады, воклічы — якраз да месца:
Ніжэй спусціся, пад каленьмі папрыкоўвай!

Г е ф э с т

Ну, я зрабіў усё без доўгай цяганіны.

У л а д а

Там, каля пятак, кайданы ўмацуй:
Тваю судзя суровы спраўдзіць працу.

Г е ф э с т

Твой голас гэтки самы, як твой выгляд!

У л а д а

Будзь больш лагодны, бо табе ж вядома,
Што мне наканаваная няўмольнасць!

Г е ф э с т

Прыкуты добра ён — хадзем адсюль.

У л а д а

Будзь поўны пыхі зараз, выкрадай
Багам належнае і аддавай смяротным!
Хто з іх ратунак дасць табе — паглядзім.
Не, Праметэй! — імя не для цябе:
Празорлівы — не ты; але якраз такога
Табе бракуе, каб адолець гора.

П р а м е т э й

О ты, Эфір, пасланы богам; вы,
О хуткакрылыя вятры ды рэкі,
Ды хваляў смех нязлічаных марскіх,
Ды маці існага — Зямля, ды сонца кола
Відушчае, я ў сведкі клічу вас:
Зірніце, ад багоў што церпіць бог!
Паглядзіце, у якіх
Мушу я пакутах праводзіць жыццё
Безліч доўгіх гадоў!
Ганебныя мне начапіў кайданы
Новы цар шанаваных, слынных багоў.
Бяда! І я плачу аб гэтай бядзе
І аб будучых бедах — ды дзе, дзе ж мяжа
Пакут маіх гэтых бясконцых?
Ды што я тут кажу? Бо я ж і сам
Прадбачыў будучыню гэтую, й няма
Нічога нечаканага тут, зрэшты.
Я мушу лёгка гэта ўсё стрываць,
Бо неабходнасці не пераможаш.
Ды цяжка і маўчаць, і гаварыць
Пра долю пра сваю. Бо я ж, няшчасны,
Пакутую за тое, што смяротным
Зрабіў дабро, агонь украў ім боскі,
Схаваўшы ў чарацінцы, і людзям
Павадыром зрабіўся ён. Ва ўсіх

Мастацтвах — дапамогай неацэннай...
За гэтае злачынства кара мне,
І вось — вішу я ў кайданах пад небам...
О!.. О!.. О!
О што за гукі! Што за водар гэта
Дзівосны? Ці то бог, ці то герой,
Ці то смяротны да скалы далёкай
Прыйшоў, каб сведкам быць пакут маіх?
Вы на прыкутага зірніце бога,
На якога нянавісць Зевес скіраваў —
З усімі багамі, што ў доме яго —
За такую маю любоў да людзей.
Ах, што там за шум недзе зблізку чудён
Ад тых птушак імклівых! Эфір загудзеў
Пад ударамі крыл, што лунаюць. Мяне
Палохае ўсё, што дзееца тут...

ПАРАД

З боку мора ў крылатай калясніцы з'яўляецца хор Акіянід

Х о р

Страфа першая
Не бойся, бо гэта сябры твае прыляцелі
На крылах імклівых, шпаркіх.
Мальбу дачок наш бацька пачуўшы,
Нам ляцець сюды дазволіў —
І вятры нас так хутка прынёслі.
Грукат молата ў глыб марскіх пячор данёсся;
І мы, адкінуўшы сорам,
Ледзьве не голыя зусім,
У калясніцы памчаліся сюды.

П р а м е т э й

Бяда! Бяда!
Дзеці плоднай Тэфіды², якую яна
Нарадзіла калісьці Акіяну, што
Амывае зямлю ўсю патокамі водаў!
Паглядзіце, якія на мне ланцугі.
Як да скал я прыкуты,
Якую няспынна нясу я
Незайздросную службу!

Х о р

Антыстрафа першая
О Праметэй, мы ўсё добра бачым:
Кінуўся нам змрок у вочы,
Іх слязьмі напоўніў раптам!..
Бачым, як гібеш ты на скале
І даходзіш, прыкаваны
Ганьбай ланцугоў праклятых!..
Пры стэрне тым на Алімпе
Новыя стаяць уладцы...
І па-новаму ўсімі багамі
Ўжо кіруе Зеўс адзін...
Каго ён баяўся — ўсіх нішчыць.

П р а м е т э й

Няхай бы мяне пад зямлю, ў Аід,
Схаваў ён, хай кінуў бы ў Тартар глухі,
Няхай бы ў астрог ён кінуў мяне,
Дзе морак над мерцвякамі!
Нікога тады, ні багоў, ні людзей,
Усцешыць няшчасце маё не змагло б.
Бо я ж тут прыкуты, каб мною вятры
Гуляліся й вораг цешыўся.

Х о р

Страфа другая
Каму так хочацца з багоў
Уцехі ад тваёй бяды,
І хто не падзяляе з іх
Тваіх пакут, апроч Зевеса аднаго?
Дзікі і ўпарты, ён дзяцей
Злосна Уранавых³ душыць;
Ён прыціхне толькі калі даніну
Жорстакасці аддасць ці калі нехта скіне яго.

П р а м е т э й

Я сёння пакуты цярплю ў кайданах,
Ды час праміне, і галоўны з багоў
Папросіць мяне, каб выкраў яму
Я новую змову, што трон адбярэ
Ў яго і дзяржаву навечна.
Ды будзе дарма ён мяне спакушаць
Сваім красамоўствам; пагрозы яго
Любыя дарэмнымі будуць, бо я
Не выдам таёмнае справы, пакуль

Вось гэтыя ціснуць мяне кайданы,
Пакуль за ганебны мой гэты палон
Ён не заплаціць!

Х о р

Антыстрафа другая
Усё ранейшая ўпартасць твая!
Скарыцца не хочацца табе.
Цяжкай нядоляй прыгнутаму!
Язык не хочаш прытрымаць хоць трохі;
Жах нам сэрцы працінае —
Жах за цябе, зразумей нас.
Вусцішна робіцца нам, бо не бачым
канца тваіх пакут!
Непахіснае сэрца мае ён, Кронам народжаны.

П р а м е т э й

Я ведаю, што суровы ён,
Што лічыць законам толькі слова сваё;
Ды час надыздзе — і ён палагоднее вельмі,
Суцішыцца злосць:
Сам ён тады заспяшаецца насустрач мне —
Свайму паплучніку-сябру.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Х о р

Ты шчыра, не хаваючы, ўсё раскажы,
У чым ты Зеўсам выкрыты, й за што
Цябе карае ганьбай, болем ён?
Скажы — калі табе не цяжка гаварыць.

П р а м е т э й

Вядома, гаварыць балюча мне,
Дый не лягчэй — маўчаць. А што тут зробіш?
Калі род бессмяротных запаліўся злосцю
І ўжо між імі пачынаўся бунт;
Калі адны хацелі скінуць Крона⁴,
Каб валадарыў Зеўс, а іншыя,
Наадварот, імкнуліся да ўлады
Яго не дапусціць — я ў гэты час
Даваў сынам Зямлі й Нябёс, тытанам,
Патрэбныя парады, а не змог
Пераканаць іх. Поўныя адвагі,

Яны без хітрасцей запанаваць
Хацелі сілаю адной сваёю.
А мне ж прадказвала не раз матуля,
Зямля-Феміда⁵ (шмат імёнаў ёсць
У мацеры-багіні), што ў канцы
Змагання будзе, што зусім не сіла,
А толькі хітрасць пераможа ў барацьбе.
Калі ж засцерагаў я іх, яны
Ў мой бок і не глядзелі нават.
Таму я вырашыў, што лепш за ўсё
Мне маці падтрымаць і за Зевеса
Пайсці ў той барацьбе, што пачалася.
Маім парадам дзякуючы, Тартар
Прадбачліва схаваў старога Крона
З папличнікамі ў чорнай апраметнай.
І цар багоў за гэты мой учынак
Адпомсціў мне суровым пакараннем.
Тыраны ўсе хварэюць на хваробу —
Злачынна кожнаму ні ў чым не давяраць.
А на пытанне вашае, у чым прычына
Пакут маіх, я адкажу вам ясна.
Як толькі бацькавым ён тронам заўладаў,
Пачаў адразу ўладу размяркоўваць
Ды пашаноты ўсякія сярод тых новых
Багоў. А пра гаротны прасты люд
Зусім забыўся; больш таго, надумаў
Род чалавечы звесці ўшчэнт і новы
Панасаджаць. І тут не заступіўся
Ніхто за люд смяротны: толькі я адзін
Наважыўся ды вызваліў людзей
Ад іхняй долі — згінуць з ласкі Зеўса,
Сысці ў Аід. За гэта і цярплю
Пакуты гэтакія, што страшна бачыць,
А іх стрываць нашмат яшчэ цяжэй.
Пашкадаваўшы так смяротных, я
Спагады не спазнаў. Вось так сурова
Расправу учыніў мне цар багоў...
Мае пакуты Зеўса толькі ганьбяць!

Х о р

Той мае сэрца цвёрдае і з каменя
Ён сам — калі пакут тваіх не падзяляе.
О Праметэй! Каб іх зусім не бачыць!
А так — сціскаецца ад болю сэрца.

П р а м е т э й

Вядома, ўсе сябры мне спачуваюць.

Х о р

Ці не зрабіў ты больш, чым раскажаў нам?

П р а м е т э й

Я навучыў людзей сваёй не прагнуць смерці.

Х о р

Якія лекі даў ты ім на безнадзейнасць?

П р а м е т э й

Я пасяліў надзею ў іх сляпую.

Х о р

Ты даў людзям сапраўдную каштоўнасць!

П р а м е т э й

Яшчэ святы агонь ім падарыў.

Х о р

Смяротныя ўжо маюць гэты скарб?

П р а м е т э й

Але. Сяму-таму ён іх навучыць.

Х о р

Дык значыць, Зеўс за тое чыніць здзек
З цябе, і жорсткасць гэта не слабее.
А ты канца сваіх пакут не бачыш?

П р а м е т э й

Не. Толькі калі ён таго захоча.

Х о р

Захоча? Спадзяешся ты? Не адчуваеш
Сваёй памылкі? Ды табе яе тлумачыць
Мне цяжка, а табе — балюча слухаць.
Пакінем гэта. Пашукай ратунку лепей!

П р а м е т э й

Таму, хто не спазнаў пакут вось гэтых,
Даваць парады й угаворваць лёгка!
Але ж пра ўсё я ведаў, і свядома
Зрабіў памылку, саграшыў: я прызнаюся!
Людзям дапамагаючы, сябе я нішчыў.
Вядома, не ўяўляў я, што аднойчы

Даходзіць буду, да скалы ў пустэльні
Далёкай і бязлюднай прыкаваны.
Ды вы не плачце аб маіх пакутах;
А лепш сьдзіце ўніз, каб там пачуць
Пра лёс, які наканаваны мне —
Вы ўсё спазнаеце там да канца.
Не адмаўляйцеся — і мне паспачувайце!
На жаль, бяда вакол усіх кружляе
І пагражае кожнаму на свеце.

Х о р

З ахвотай мы покліч успрынем твой,
О Праметэй! І лёгенька-порстка
Зляцім з калясніцы хуткакрылай;
Паветра пакінем святое, дзе птушкі
Лунаюць; на камяністую глебу
Мы сьдзем, каб твой аповяд пачуць
Пра ўсе няшчасці твае.

З'яўляецца Акіян на скрыдлатым кані.

А к і я н

Я прыйшоў — і за мной доўгі шлях —
К табе, Праметэй,
Прыйшоў сюды сам, без прынукі зусім,
Кіруючы птушкай крылатай сваёй...
І ведай, што я спачуваю бядзе
Тваёй, ды і святтва змушае мяне^б...
Ну і, апроч таго,
Сваякоў я не маю, якіх бы я мог
Шанаваць, як цябе.
Што гэта ўсё праўда, ты ўведася сам.
І спазнаеш ты, што гэта ўсё — праўда,
Я хлусні не магу цяпець. Ты мне скажы:
Як магу я табе памагчы? Бо Акіян
Застанецца табе шчырым сябрам заўжды!

П р а м е т э й

Ды што такое? Вось і ты прыходзіш,
Каб сведкам быць пакут маіх! Ды як
Паток наважыўся пакінуць ты,
Які названы тваім імем, ды пяхоры,
Схаваныя між скал — каб на зямлю
Жалезародную прыйсці? Ты хочаш
Паспачуваць маёй гаротнай долі?

Ну што ж, глядзі ды спачувай таму,
Як Зеўсавага сябра, што яму здабыць
Уладу дапамог, цяпер катую
Бязлітасна і жорстка слаўны Зеўс.

А к і я н

Мне, Праметэй, відно ўсё. Я параіць
Хачу табе найлепшага — хоць ты і сам
Разумны: лепш сябе спазнай ды іншым
Зрабіся! Бо сярод багоў цяпер
Кіруе новы бог. Хоць ён высока ў небе —
Ды калі ўчуе дзёрзкія твае прамовы,
Забавай боль цяперашні падасца
Табе! Няшчасны, ты на злосць забудзься:
Падумай лепш, як дараванне заслужыць!
Магчыма, і дурной табе здаецца
Мая парада, толькі, Праметэй,
Ты ж бачыш, што выходзіць з тых размоваў
Нястрыманых. Скарыцца ты не можаш
І хочаш больш пакут да тых, што маеш.
Паслухайся маёй парады і не лезь
Упарта ў бойку. Бо ты ж бачыш сам:
Уладу мае жорсткі ды няўмольны цар.
А я пайду. І паспрабую, як змагу,
Цябе ад страшных выбавіць пакут.
Ты ж — лепш маўчы, не гавары залішне:
Хіба ж не ведаеш — такі мудрэц —
Што б'юць усіх, хто шмат вядзе размоў?

П р а м е т э й

Ты выйшаў лёгка з гэтае бяды —
Зайздросчу — хоць і ты ў тым браў удзел.
Ды супакойся ўжо, турботы кінь свае:
Яго не ўмоліш ты. Да просьбаў ён глухі —
Глядзі, самому каб не трапіць у бяду.

А к і я н

Ты іншым лепшыя парады, чым сабе,
Даеш. Пра тое твае ўчынкі сведчаць.
Але ж мяне не стрымлівай: я веру,
Што будзе літасцівы Зеўс і ўсё ж
Твае пакуты доўжыцца не будуць.

П р а м е т э й

Табе за гэта дзякуй. І заўжды
За намаганні буду ўдзячны я табе.

А толькі з намаганняў я тваіх
Карысці не чакаю — хоць
На гэта сілы ўсе ты й аддасі.
Лепш супакойся — і спакойна адыдзі.
Напраўду, цяжка мне. Але праз гэта
Рабіць бяды ўсё ж іншым не хачу.
Мяне і так нясцерпна мучыць лёс
Атланта-брата, што трымае слуп
Зямлі й нябёс — агромністы цяжар.
І калі бачу я дзіця зямлі таксама,
Што там жыло ў пячорах кілікійскіх —
Пачвару стогаловую, Тыфона —
Як быў ён пераможаны, я спачуваю!
Супроць багоў паўстаў ён: з сотні пашчаў
Шыпенне чулася і свіст жажлівы,
Быў у вачах агонь Гаргоны⁷ страшны.
Ды Зеўсава няўмольная страла —
Маланка вострая — яго дагнала
І ў сэрца трапіла дакладна — і тады
Была ў ім знішчана ўся ўпартасць, сіла.
Цяпер, нямоглы ўжо, ляжыць Тыфон,
Прыціснуты падножжам Этны⁸, і Гефэст
Кую жалеза на грудзях ягоных,
Непадалёк ад вузкае пратокі.
Адтуль раз-пораз вогненныя рэкі
Раптоўна вырываюцца — і затапляюць
Прыгожыя і плодныя абшары
Сіцыліі — і анікому не схавацца
Ад лютасці Тыфонавай, хоць ён калісці
Быў знішчаны Зевесавай стралою.
Ды ты дасведчаны ў жыцці. Няма патрэбы
Цябе вучыць мне. І пра свой ратунак
Ты патурбуйся так, як разумееш.
Я ж буду да канца трываць, пакуль Зевес
Злосць не адолее сваю ды ўпартасць.

А к і я н

Ці ж ты не ведаеш, о Праметэй, што злосць
Вылечваецца словамі найлепей?

П р а м е т э й

Вядома ж — калі сэрца памякчэе,
Ды не гамуецца праз сілу гнеў.

А к і я н

Ды ў чым жа рызыка, мне адкажы,
Як спрабаваць утаймаваць яго?..

П р а м е т э й

То марнаванне часу і бяздумнасць!

А к і я н

Дай на хваробу тую захварэць мне;
Разумнаму мець славу дурня — добра!

П р а м е т э й

Тваю памылку за маю палічаць.

А к і я н

Дык значыць, мне ў палац вяртацца трэба?

П р а м е т э й

Тым спачуваннем ворага набудзеш...

А к і я н

Каго? Таго, хто ў небе валадарыць?

П р а м е т э й

Яго ўзлаваць ацерагайся ўсё-ткі!

А к і я н

Твая бяда напраўду мне наука.

П р а м е т э й

Яго не забывай ды паспяшайся!

А к і я н

Я адлятаю ўжо: не трэба падганяць.
Там у эфіры мне паказвае дарогу
Лятуць чатырохногі мой: ён рады
У родным стойле адпачыць нарэшце.

Акiян адлятае.

СТАСІМ ПЕРШЫ

Х о р

Страфа першая

Мы аб тваёй цяжкай долі плачам, Праметэй,
Бягуць з нашых вачэй слёзы ручаямі,
Сцякаюць з нашых бледных шчок —

Ад іх — вільготныя сляды.
Уладу цяпер мае Зеўс,
І жорстка ён уладарыць:
Шанаваным колісь багам
Дзідай пагражае ён.

Антыстрафа першая

Стогны паўсюды навокал чутны — так плачуць
Па тваёй колішняй былой славе
І па братах, моцных калісь.
Усе народы, што живуць,
Маюць котлішча сваё
На землях Азіі святой,
Спачуваюць лёсу твайму;
Твой боль — таксама іх боль.

Страфа другая

І плачуць дочки Калхіды ўсе,
Якім і ў бітвах не боязна;
Плямёны скіфскія на краі
Зямлі далёкім, абапал
Вод Міятыскіх⁹, таксама плачуць.

Антыстрафа другая

І Ары¹⁰ люд ваяўнічы,
З каўказскіх схілаў люд,
Што з крыкам на бітвы ідзе,
Дзіды маючы вострыя —
Плача таксама ён.

Страфа трэцяя

Бачылі мы ў гэткім няшчасці толькі
Аднойчы іншага бога,
Атланта: як гэты Тытан падставіў
Спіну сваю пад цяжар невыносны — скляпенне
Неба, й трымае так яго; вось лёс, варты
спачування!

Антыстрафа трэцяя

Марскія хвалі шумяць і скавычуць; чорныя
Нетры ўсе Аідавы, і стогнуць патокі рэк
Пра гэта, прарваўшыся з безлічы светлых
Крыніц.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

П р а м е т э й

Няма зусім ніякай пахвальбы
Ў маім маўчанні. Так балюча мне,
Як прыніжэнне бачу я сваё.
Бо гэта ж я, не іншы хто, багам
Цяперашнім пашану, ўладу даў!
Пра гэта, зрэшты, не хачу казаць —
Усё вядома вам і так. Вы лепш
Паслухайце, што за бяда ў людзей.
Наважыўся я кемлівасць у іх
І розум абудзіць: пра гэта не таму
Кажу я, каб ім неяк дапячы —
А каб вы ўцямілі, што добры я да іх.
Ды, вочы маючы, не бачылі яны,
Ды, вушы маючы, не чулі, і
Да ценяў сноў падобныя былі,
Не цемячы нічога ўсё жыццё
Яны дамоў з камення, поўных сонца,
Не будавалі й не маглі цяслярыць.
А ў сутарэннях, нібы мурашы,
Жылі, зусім без дзённага святла.
Не ведалі прыкмет, калі зіма
Або вясна надыдзе, з кветкамі,
Або, з пладамі, лета — ў іх
Пра гэта не было ўяўлення, аж
Пакуль пра зоркі, руху сонца сэнс
Я ім не расказаў; пакуль яшчэ
Навуку лічбаў — самую галоўную —
Я не прыдумаў для людзей; пакуль
Як літары складаюцца ў склады —
Мастацтву гэтаму, падмурку памяці —
Я іх не навучыў. Быў першы я,
Хто да ярма скаціну прывучыў,
Да хамута і да сядла — жывёлаў,
Каб у цяжкой рабоце чалавеку
Крыху дапамагчы. Пазাপрагаў
Я коней паслухмяных у вазы —
Багацця прыгажосць ды бляск. То я ж
І ветразі льяныя ўсталяваў
На караблях — іх выправіў у моры.—

Вось колькі я, гаротны, для людзей
Усякага прыдумаў. Каб цяпер
Прыдумаць як ратунак ад пакут.

Х о р

Пад катаваннямі ганебнымі ўжо дух
Твой аслабеў — так кепскі лекар,
захварэўшы сам,
Слабее. Сіл не маеш лекаў ты знайсці,
Якія б для цябе гаючымі былі.

П р а м е т э й

Паслухай да канца і ацаніць ты здолеш,
Якім умельствам я смяротных навучыў.
Галоўнае і, пэўна найважнейшае:
Даўней ратунку ад хваробаў не было —
Ні зёлак, ні пітва, ні мазяў, ні прыпарак;
Без лекаў проста паміралі людзі,
Пакуль я сумесяў ім розных не нараіў —
Каб боль паслабіць. Шмат ім усялякіх
Гаданняў, варажбы, прыметаў падказаў.
І сны, якія спраўдзяцца,
Якія не — іх вызначыў таксама я.
Я растлумачыў сэнс прыкмет, якія
Патрэбна ведаць, як збіраешся ў дарогу.
Палёты птахаў з кіпцямі дакладна
Я вызначыў: калі добра чакаць
Ад іх, калі ж — няшчасця, як яны
Жывуць; як варагуюць між сабой,
Як чарадой лятаюць, як кахаюцца
І што за колер маюць, што за гладкасць.
Усім людзям я растлумачыў знакі
Агню, што ім былі незразумелыя.
А хто наважыцца сказаць яшчэ,
Што за мяне раней людзям адкрыў,
Якія ў нетрах дзе багацці ёсць:
Жалеза, срэбра, золата ды медзь?..—
Ніхто не скажа, калі ён не выхваляка!
Багацце ў нетрах — золата і срэбра,
Жалеза, медзь — хто скажа, што пра іх
Хтось ведаў да мяне? Хіба што нейкі хлус.
Таму адна ёсць праўда на зямлі:
Усе умельствы — Праметэеў дар.

Х о р

Ты надта пра людзей цяпер не дбай —
Падумай лепей пра бяду сваю.
Мы верым: дзень надыдзе і палон
Твой скончыцца, і будзеш моцны ты, як Зеўс.

П р а м е т э й

Не вызначаны час яшчэ на гэта
Усямоцным лёсам. Вытрываць я мушу
Пакут і болю досыць, перш чым прыйдзе воля.
Стаіць нашмат вышэй за розум неабходнасць.

Х о р

Хто ж вызначае меру неабходнасці?

П р а м е т э й

Тры Мойры¹¹ ды Эрыніі¹², што анічога
Не забываюць.

Х о р

Ці ж за іх слабейшы Зеўс?

П р а м е т э й

Ад лёсу ад свайго ён не ўцячэ.

Х о р

Ці ж то не лёс яго — ўладарыць вечна?

П р а м е т э й

Больш не настойвай і пра гэта не пытайся.

Х о р

Дык гэта нешта страшнае — што ты хаваеш?

П р а м е т э й

Не будзем гаварыць пра гэта: не наспела
Яшчэ пара. Мне трэба таямніцу
Захоўваць пільна, бо ад гэтага залежыць
Ратунак мой ад кайданоў і ад пакут.

СТАСІМ ДРУГІ

Х о р

Страфа першая
Хай нас не цісне ўладай
Зеўс, што над светам валадарыць усім:

Мы не стомімся ніколі на свеце дарамі
Багоў ушаноўваць — мяса цяляці класці,
Дзе бацькі Акіяна паток шуміць няспынна, вечна.
І абяцанняў назад мы не возьмем,
І не будзем пустога казаць;
Ды ў сэрцах нашых сціпла хай мудрасць ука-
раніцца.

Антыстрафа першая

На гэта старая мудрасць кажа:
Жыццё тваё існуе, каб ведаць радасць
Ды поўніць сэрца — бо вечна ты жывеш —
Светлымі ўцехамі, надзеямі добрымі.
Ды кроў халадзеє ў нас, бо ж бачым мы, як
Тысяча боляў істоту тваю працінае.
Зеўса не баючыся,
Ты ўпарта выказваеш, Праметэй, павагі
Больш да людзей, чым трэба.

Страфа другая

Што ўзяць з людзей? — Зірні:
Ці могуць яны за тваю аддзячыць любоў,
Хіба ж паратунак табе прынясуць?
Ці ж ты не бачыў бясплённых,
Дарэмных высілкаў, пустых памкненняў
Гэтай санлівай пароды?
Ніколі не здолеюць іх задумы
Парушыць наканаванае Зеўсам.

Антыстрафа другая

Гэтае зведалі нашы сэрцы,
Цябе й пакуты бачачы твае, Праметэй.
Ах! Ды не тую песню спявалі мы,
У шлюбным пакоі ды ва ўмывальні нявесты,
Калі ты нашу сястру Гесіёну
Узяў сабе за багаты пасаг,
Жонкай зрабіў, прывёўшы з пячор Акіянавых.

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

Прыбгае Іо, ператвораная Герай у карову.

І о

Чыя тут краіна? Хто перада мной
Вісіць? Хто яго прыкаваў да скалы —
Ўсім бурам на здек?
За якую правіннасць ты гінуць мусіш?
І скажы мне, куды гэта
Занесла, няшчасную, мяне?
Ліха, ой ліха!
Зноў авадзень уцяўся ў мяне
Ах! Ах!
Бачу я: Аргас¹³ там, сын нетраў.
Зноў ён, пастух тысячавокі —
З позіркам хлуса — крадзеца за мною.
Смерць яго не схавала нават
У апраметнай — ён з царства мёртвых
Выйшаў і без супыну мяне
Пераследуе; мяне, галодную
І няшчасную. Мчыць па ўзбярэжжы ён,
Топча пясок.

Страфа

Жалейка, злепленая з воску,
Спявае песню, уздыхае.
Ах, што за гора! што за гора!
Куды мяне вядзе дарога?
Дзіцятка Кронава, ты мяне ў чым
Выкрыць магло? За што кару ты
Паслала мне?
Аваднём джаляць страх і вар'яцтва.
Агнём спалі, зямлёю
Засып мяне, зрабі для гадаў марскіх пакормам!
Модлы мае пачуй,
Слаўны ўладару!
Досыць вандроўніца павандравала:
Дзе і канец, невядома,
Гэтых пакутаў цяжкіх
Ці дзяўчыну гаротную ты чуеш?

П р а м е т э й

Як жа магу не пачуць я голасу
Гэтай дзяўчыны, дачкі Інаха¹⁴,

За якой авадзень гоніцца й якая,
Зеўсу каханнем душу спапяліўшы,
Па свеце з волі Геры злой туляецца?

І о

Антыстрафа

Хто сказаў табе імя майго бацькі?
Хто ты ёсць — адкажы, злітуйся з мяне.
Хто табе, гаротны, пра гора Іо
Расказаў усё, як ёсць?
Ты назваў хваробу, што бог мне паслаў —
З месца на месца лячу я,
Мучыць гэтае джала мяне.
Ах, як сюды я ляцела!
Голадам змораная,
Гера гнала мяне з помслівай злосцю.
Хто гаротнік той, чый боль
Параўнацца можа з маім?
Ты мне выразна скажы, якія
Будуць пакуты мне наканаваны,
Як мне хваробу перамагчы —
Ведаеш — дык скажы. Я малю цябе:
Дай адказ дзяўчыне беднай.

П р а м е т э й

Усё, што ўведаць хочаш, раскажу табе,
На ўсё адказ я шчыры й прасты дам,
Як гэта між сябрамі толькі робіцца.
Я — Праметэй, што даў агонь людзям.

І о

О дабрадзеі смяротных, бог бяздольны,
За што ж пакутуеш ты, Праметэй?

П р а м е т э й

Я толькі што бяду сваю адплакаў.

І о

І мне даведацца пра гэтае не суджана...

П р а м е т э й

Я раскажу пра ўсё, што ведаць хочаш.

І о

Хто прыкаваў цябе да гэтае скалы?

- П р а м е т э й
Зевеса воля, а Гефэстава рука...
- І о
А ў чым твая віна? За што пакутуеш?
- П р а м е т э й
Сказаў табе і так зашмат я. Досыць.
- І о
Ты раскажы, гаротнай, мне, калі
Бадзянні ды пакуты мае скончацца.
- П р а м е т э й
Табе не ведаць лепш аб тым, чым ведаць.
- І о
Пакут, што буду я цярпець, ты не хавай.
- П р а м е т э й
Калі жадаеш, я зраблю такую ласку.
- І о
Ну, дык чаму ж марудзіш і не кажаш?
- П р а м е т э й
Не, проста сэрца кроіць не хачу тваё.
- І о
Ды на мяне ты не зважай больш, чым прашу я...
- П р а м е т э й
Калі так хочаш, раскажу я. Слухай.
- Х о р
Яшчэ не трэба! Дай і нам узяць удзел...
Спачатку хай яна раскажа пра пакуты,
Што выцerpела ўжо, ды пра сваю нядолю.
А пра далейшыя пасля раскажаш ты.
- П р а м е т э й
Іо, ты з імі добрай быць павінна,
Бо гэта ж сёстры бацькі роднага твайго;
Апроч таго, расказваць пра свае няшчасці
Заўсёды лепш, калі ў вачах у слухачоў —
Спагады шчырае і суцяшэння слёзы.

Не ведаю, як я магла б адмовіць...
 Вядома ж, вы пра ўсё павінны ведаць;
 Хоць і нялёгка мне пра тое гаварыць,
 Як навальніца божая мяне, няшчасную,
 Дагнала — і ўсю знішчыла маю красу!
 Так сніла я ў сваёй дзявочай спальні
 Штоночы, як мне прывіды шапталі
 Лісліва: «О, шчаслівае дзіця!
 Чаму цнатлівасць ты захоўваеш так доўга,
 Калі табе наканаваны найвышэйшы шлюб?
 Бо Зеўс, стралой любоўнаю працяты,
 З табой спажыць дароў Цытрэі¹⁵ хоча.
 Не будзь упартаю, сьдзі ў даліну Лерны¹⁶,
 Да пашаў бацькавых і Зеўсаў позірк палкі
 Сваім каханнем шчырым наталі!»
 Пакуты мела я ад гэтых сноў,
 Пакуль не расказала бацьку ўсё пра іх.
 І шмат ганцоў паслаў ён у Піфо,
 Ў Дадону — каб даведацца, як можна —
 Малітваю ці словам — дагадзіць багам.
 Але загадкавыя звеставанні
 Прыносілі ганцы, і ўсё занадта цёмна
 Было ўвесь час... Нарэшце да Інаха
 Прыйшоў адказ выразны: ён павінен
 Мяне прагнаць і з дому, і з радзімы,
 Каб я адна блукала па ўсім свеце —
 Інакш адразу ж бліскавіцай з неба
 Ударыць Зеўс і ўвесь наш знішчыць род!
 Так, як сказаў аракул Апалонаў,
 Зрабіў мой бацька — з дому выправіў мяне,
 Насуперак сваёй ахвоце і маёй,
 Паддаўшыся Зевесавай уладзе.
 Адразу ж розум мой, маё аблічча
 Змяніліся: тут рогі выраслі,
 Сляпень за мною з вострым джалам учапіўся,
 Я паімчалася шалёнымі скачкамі
 Да тых гаючых струмянёў керхнэйскіх¹⁷
 І да Лернэйскае крыніцы. Аргас,
 Бязлітасны пастух, дзіця зямное,
 За мной паўсюды йшоў і ўсё сачыў
 Шматлікімі вачмі сваімі. Ды раптоўна

Скон напаткаў яго, а я па свеце,
Багамі гнаная, скусаная сляпнём,
Блукаю з краю ў край... Цяпер вядомая
Табе гісторыя мая. Ты можаш расказаць
Пра новыя пакуты, што мяне чакаюць.
Кажы ды, спачуваючы, не хлусь!
Няма заганы горшай за хлусню.

ФРЭНАС

Х о р

Досыць! Досыць! Спыніся! Ах!
Мы не думалі ніколі, ніколі,
Што апавяданне дзіўнае тваё
Так наш слых уразіць; што няцерпным
Невыносным болем — лязом двухвострым —
Сэрца ганьба твая пратне нам!
О наканаванне! Наканаванне!
Лёс, Іо, твой бачыць так цяжка нам!

П р а м е т э й

Занадта рана жахаешся ты і плачаш:
Даведайся і пра астатняе, пачакай.

Х о р

Дык гавары! Бо хвораму суцяшэнне —
Пра боль свой будучы даведацца.

П р а м е т э й

Вы лёгка атрымалі ад мяне, што напачатку
Хацелі: расказала вам яна сама
Журботнае апавяданне пра пакуты.
Цяпер, дазвольце, я вам раскажу,
Што за няшчасці гэтую дзяўчыну
Чакаюць, Гераю падрыхтаваныя.
Дзіця Інахава, трымай у сэрцы словы
Мае — каб ведаць, дзе канец тваіх блуканняў.
Адсюль назааранымі палямі
На ўсход ты пойдзеш і нарэшце прыйдзеш
Да скіфаў тых вандроўных, з лукамі,
Чыё жытло — ў хацінах трысняговых,
Усталяваных проста на калёсах.

Да іх занадта блізка ты не падыходзь,
Але трымайся берага марскога; леваруч
Там застанеца край халібаў-кавалёў;
Яны — народ суровы, негасцінны...
Іх лепш асперагаца. Да ракі ты прыйдзеш,
Што Крыўдаю завецца справядліва:
Няма ў ёй броду, й ты яе не пераходзь.
Тады ты выйдзеш да Каўказа — да гары,
За ўсё вышэйшай, дзе з вяршыні самай
Зрываецца паток уніз. Пяройдзеш ты
Хрыбты, што з зоркамі суседзяць,
І накіруешся на поўдзень: амазонак —
Мужчынам варагіняў — там спаткаеш,
Што пасяліліся калісьці ў Тэміскіры
На Тэрмадоне¹⁸, дзе пагрозна Сальмідэс
Бяздоннай пашчай караблі пужае;
Яны табе з ахвотай шлях пакажуць!
Да Істма Кімерыйскага ты дойдзеш,
Да вузкае пратокі Міятыды.
Навечна застанеца ў памяці
Людской, як ты пераплывеш праток —
І тое месца назавуць Баспорам,
У гонар твой. Вось гэтак ты пакінеш
Еўропу й прыйдзеш на Азійскую зямлю.
Ці не здаецца вам, што цар багоў
Аднолькава да ўсіх бязлітасны і жорсткі?
Бо ён, з дзяўчынай шлюбам захацеўшы,
Яе да гэтакіх блуканняў змусіў!
Дзіця, ты маеш жаніха нядобрага.
Ды ўсё, што чула ты цяпер — адно
Пачатак будучых тваіх выпрабаванняў!

І о

О гора, гора мне!

П р а м е т э й

Ты зноўку скардзішся і плачаш. Толькі што ж
Ты скажаш, пра астатняе пачуўшы?

Х о р

Што, будуць новыя яшчэ пакуты?

П р а м е т э й

Няшчасцяў, гора акіяна бязмежны!

І о

Навошта жыць мне? Ці не лепей са скалы
Высокай кінуцца, каб тут жа ўміг
Пазбыцца бед усіх? Бо набагата лепш
Памерці адзін раз, чым мучыцца штодня.

П р а м е т э й

Маіх пакут стрываць ты б не змагла!
Бо мне ж памерці не наканавана:
Каб смерць была збавеннем ад пакут
Цяпер жа я не бачу іх канца —
Датуль, пакуль ва ўладзе будзе Зеўс.

І о

Ці ж можа ўладу калі-небудзь страціць ён?

П р а м е т э й

Табе, напэўна, тое ўцехаў добраю было б?

І о

Ну й дзіва што: ад Зеўса ўсе няшчасці!

П р а м е т э й

Дык ведай, што напраўду яно будзе гэтак...

І о

Хто ж забярэ ў Зевеса цэптар уладарства?

П р а м е т э й

Сам у сябе — праз неразумныя учынкi.

І о

А як? Скажы, калі няма ў тым небяспекі.

П р а м е т э й

Ён возьме шлюб, які яму зашкодзіць.

І о

З багіняй? Са смяротнаю? Скажы мне!

П р а м е т э й

З кім? Гэтага сказаць не маю права.

І о

Дык што, яго пазбавіць трона жонка?

П р а м е т э й

Народзіць сына, што мацней за бацьку...

І о

І ён таго прадухіліць не зможа?

П р а м е т э й

Не. Перш чым з кайданоў я выйду.

І о

Хто ж вызваліць цябе насуперак Зевесу?

П р а м е т э й

Адзін з тваіх нашчадкаў гэта быць павінен¹⁹.

І о

Што? Вызваліць цябе адзін з маіх сыноў?

П р а м е т э й

У трэцім пакаленні пасля дзесяці.

І о

Не разумею я, што ты прадказваеш...

П р а м е т э й

Не трэба ведаць пра свой лёс табе...

І о

Таго, што абяцаў, не пазбаўляй мяне.

П р а м е т э й

З двух прадказанняў ты адно пачуеш.

І о

Але з якіх тых двух? Што выбіраць мне?

П р а м е т э й

Вось выбар твой: ці ўведаеш пра тое,
Які твой будзе лёс, ці — хто мяне ўратуе.

Х о р

Ёй лепей першую зрабі паслугу,
А мне — другую. Раскажы ёй зараз,
Што ў будучым яе чакае. Мы ж
Хацелі б ведаць, хто твой будзе збаўца.

П р а м е т э й

Калі вы хочаце — не буду я пярэчыць
І раскажу пра ўсё, што вы прасілі.
Найперш, Іо, я апішу твае блуканні,
А ты іх замацуй у сваёй памяці.
Раку між кантынентамі двума праплыўшы,

На Ўсход ты пойдзеш, шляхам промняў сонца,
 Пераплывеш па хвалях мора, аж пакуль
 Патрапіш на Гаргонавы палі Кісфены²⁰,
 Дзе Форкія дачок жытло — трох веквух,
 Падобных да лябёдак, з адным вокам,
 З адным на ўсіх трох зубам. І ні сонца
 Удзень, ні месяц уначы не асвятляе
 Іх промнямі сваімі. А паблізу
 Там тры крылатыя сястры жывуць —
 Гаргоны змеякудрыя, што ненавідзяць
 Усіх людзей. Калі смяротны іх убачыць,
 Ён больш паветра не ўдыхне. І я хачу
 Цябе пра гэта папярэдзіць! І яшчэ
 Я пра адно відовішча скажу: паберажыся
 Зевесавых ахоўнікаў бязмоўных — грыфаў,
 Ды вершнікаў тых аднавокіх, арымспаў,
 Што поблізу вады жывуць, каля ракі Плутона²¹,
 Якая залаты пясок нясе з сабою.
 Да іх не набліжайся... Потым прыйдзеш
 У край далёкі, да народу чорнага,
 Што каля сонечных крыніц жыве, там дзе
 струменіць
 Рака Эфіён²². Берагоў яе трымайся,
 Пакуль не ўбачыш вадаспад: як з гор Біблоса
 Чысцюткую ваду свяшчэнны Ніл скідае.
 І на зямлю трохкутную²³ ён прывядзе цябе —
 Ў Егіпет, дзе табе, Іо, і будучым унукам
 Наканавана слаўнае паселішча закласці...
 Калі ж ты нешта да канца не зразумела,
 Перапытайся, прасвятлі, як мае быць
 Бо часу вольнага зашмат я маю тут.

Х о р

Калі дадаць ты можаш штосьці да таго,
 Што раскажаў ёй пра яе блуканні,
 Дык гавары. А не — дык выканай
 Тады і нашу просьбу — пэўна ж, не забыўся...

П р а м е т э й

Яна пачула ўсё пра шлях блуканняў свой,
 Але праўдзівасць слоў маіх пацвердзіць трэба,
 Таму, каб прадказанні мае спраўдзіць,
 Я раскажу пра тое, што было дагэтуль з ёй.
 Падзей было багата, і хачу я толькі
 Спыніцца на апошняй частцы падарожжа.

Калі ў Малосскія палі прыйшла ты,
 Да стромых гор Дадоны, дзе жыве аракул
 Зевеса Феспратыйскага²⁴ і дзе дубы —
 О дзіва! — гаварыць умеюць. Вось яны цябе
 Віталі так, як будучую жонку Зеўса —
 Ці ж самалюбства тым не ўсцешана тваё? —
 Тады ты, гнаная шаленствам, паляцела
 Па беразе да бухты Рэі, і адтуль
 Назад цябе пагнала бура. Мусіш ведаць,
 Што тую бухту Іанійскай назавуць —
 Як памяць пра твае пакуты за смяротных!
 Вось маеш доказ, што відно маім вачам
 Намнога болей, чым вачам астатнім.
 І пра далейшае і ёй, і вам скажу —
 Працяг майго ранейшага аповяду...
 Ёсць горад на краі Егіпецкай зямлі,
 Каноб завецца ён, ляжыць пры вусці Ніла.
 Там верне Зеўс табе ранейшы розум
 Адным ласкавым дотыкам сваім.
 Яму народзіш ты сыночка чорнага
 Эпафа²⁵, ён будзе ўздоўж і ўпоперак
 Зямлю ўрабляць, арошаную Нілам, тую,
 І ў пятым пакаленні пяцьдзесят дзяўчат²⁶,
 Ягонья нашчадкі, вернуцца назад,
 У Аргас, каб пазбегнуць шлюбаў
 З стрыечнымі братамі; а яны, як каршуны
 Што на галубак нападаюць, паімчацца
 За імі ўслед, у шале нестрыманым.
 Ды не дазволіць Зеўс тых шлюбаў згубных:
 Пелазгава²⁷ зямля іх пахавае цэлы,
 Калі жанчыны падпільнуюць іх уночы,
 І кожная свайго зарэжа мужа,
 Крывёй запэцкаўшы лязо мяча дваінога.
 Хай ворагам маім Кіпрыда²⁸ так адпомсціць!
 Але адна з дзяўчын²⁹ — палонніца каханья —
 Забіць не здолее свайго каханка-мужа,
 Займее славу баязліўкі — не забойцы.
 І ад яе славуты род цароў пачнецца
 У Аргасе... Ды падрабязнасці — расказваць доўга.
 Галоўнае, што з таго роду выйдзе
 Стралок-лучнік, які мяне ад болю
 І ад пакут тых вызваліць навечна.

Мне гэта ўсё Феміда прадказала — маці
Тытанавы старая. Як і што пры гэтым будзе —
Занадта доўга гаварыць і — без патрэбы.

І о

Ах, гора, гора!
Ізноў востры боль мяне працінае
І мучаюць прыступы шалу,
І пякучым, як жалеза, джалам
Джаліць мяне авадзень!
Ад жаху стукае сэрца ў грудзях,
Вочы вылазяць з арбіт;
Вар'яцтва шалёная навалніца
Некуды гоніць мяне, язык мой нямеє.
Патанае ў хвалях жаклівай хваробы
Маё збянтэжанае лапатанне...
Яна бяжыць прэч.

СТАСІМ ТРЭЦІ

Х о р

Страфа

Мудры быў, надта мудры той,
Хто меў думку глыбока ў сэрцы і першы
Абвясціў красамоўна, што шлюб павінны
Роўны з роўнаю браць —
Бедным, гаротным не трэба імкнуцца
Мець у сваяцтве багатых, пыхлівых.

Антыстрафа

Хай у жыцці ніколі
Вашае наканаванне, о Мойры, мяне
Зеўсу ў абдымкі не аддасць
І жонкай не зробіць іншага сына нябёс.
Жакліва бачыць, як лютуе Гера —
Топчучы, катуючы, гонячы злосна
Іо, дзяўчыну юную, на пакуты.

Эпод

Вядома, нармальныя шлюбы бываюць між роўнымі —
Каб толькі, о любоў, высокі бог
Не зірнуў на мяне з палкасцю няўмольнаю!
Змаганне з тым немагчымае —

З яго няма карысці;
І што ўсё ж з гэтага будзе?
І як жа мне цяпер
Ад улады Зеўса ўцячы?

ЭКСАД

П р а м е т э й

Пыхлівы Зеўс, але навучыцца і ён
Мякчэйшым быць: жаніцьба, да якой
Цяпер рыхтуецца ён, прынясе канец
Яго ўладарству і ягонай моцы.
І гэтак здзейсніцца пракляцце Крона,
З якім той ад улады адышоў.
Не скажа, партунак дзе яго.
Мне толькі ён вядомы аднаму.
А так — няхай упарціцца Зевес
І ганарыцца безліччу грывот
Ды стрэл агністых, што з нябёсаў ён
Шпурыляць умее. Не засцеражэ
Яго ад страты трона больш нішто.
Я ж бачу, як суперніка сабе
Непераможнага рыхтуе ён,
Які агнём зырчэйшым пекане,
Грымотаю гучнейшай загрыміць,
Трызубец Пасейдонаў паламае,
Які трымаў у жаху ўсю зямлю,
Ды кіне ў мора. Так спазнае Зеўс,
Якая розніца існуе паміж тым,
Кіруеш ці адно слугуеш ты.

Х о р

Ахвоту маеш прадказанні ты рабіць.

П р а м е т э й

Прадказваю, чаго жадаю і што будзе.

Х о р

Што, некалі ўладарства Зеўса скончыцца? ·

П р а м е т э й

Цяжэй пакутваць будзе за мяне ён.

Х о р

Ці словы гэтакія казаць не страшна?

П р а м е т э й

Чаго баяцца? Мой жа лёс — быць бессмяротным.

Х о р

А раптам мучыць ён мацней пачне?

П р а м е т э й

Няхай: я да ўсяго даўно падрыхтаваны.

Х о р

Той мудры, хто шануе Адрастэю³⁰...

П р а м е т э й

Гні спіну і таму маліся, хто цяпер ва ўладзе.
А мне — што мне Зевес? Няхай ён робіць
Так, як захоча; хай сваю паказвае ўжо ўладу,
А засталася ж быць нядоўга ўладаром яму.
А-а, бачу там ягонага я пасланца,
Слугу тырана новага. Вядома ж, ён прынёс
З сабою штосьці новае зусім.

З'яўляецца Гермес.

Г е р м е с

Я да цябе, падступнага, звяртаюся —
Да здрадніка і ворага багоў,
Што, ўкраўшы ў іх агонь свяшчэнны,
У дабрадзеі да смяротных хоча.
Табе наш бацька Зеўс дае загад
Пра шлюб той расказаць, які нібыта
Яго уладзе пагражаць павінен.
Адказвай проста, без загадак цьмяных,
І не змушай мяне прыходзіць яшчэ раз.
Не будзе Зеўс да ўпартага лагодны!

П р а м е т э й

Вось гэтакія напышлівыя словы
Багоў прыслужніка яскрава выдаюць.
Дык што вы, новыя валадары,
Мяркуеце, што непахіснаю цвярдэняй
Сябе вы атачылі? Толькі ж я хіба
Не бачыў, як прагналі з трона тых
Мінулых двух валадароў³¹? І трэці,
Як гэта вызначана Небам, з ганьбай
З Алімпа упадзе яшчэ хутчэй.
Ці ты падумаў, што я аж дрыжу

Прад новастворанай дынастыяй багоў?
Не, я нізвання не баюся! А цябе
Прашу вярнуцца тою самай, што прыйшоў,
Дарагай. І майго адказу не чакай!

Г е р м е с

Ты пацярпеў ужо ад дзёрзкасці сваёй;
Яшчэ праз гэта гора нажывеш сабе.

П р а м е т э й

Хай нажыву яшчэ сабе сто бед —
Не памяняю іх на вашу няволю!

Г е р м е с

Ці ж лепей быць нявольнікам скалы,
Чым паслухмяным вестуном Зевеса?

П р а м е т э й

За дзёрзкасць дзёрзкасцю я адплачу!

Г е р м е с

Здаецца, што сябе ты ўтульна пачуваеш...

П р а м е т э й

Утульна? Гэткай вось утульнасці жадаю
Я ворагам сваім, ды і табе, ў тым ліку.

Г е р м е с

Ты вінаваціш і мяне ў бядзе сваёй?

П р а м е т э й

Я проста ненавіджу ўсіх багоў — за тое,
Што ліхам за дабро мне адплацілі.

Г е р м е с

Здаецца, што ты звар'яцеў дазвання.

П р а м е т э й

Калі да ворагаў нянавісць ёсць вар'яцтва...

Г е р м е с

Цябе не вытрымаць было б, каб меў ты шчасце.

П р а м е т э й

На жаль!

Г е р м е с

Зеўс гэтых слоў на ведае...

П р а м е т э й

Яшчэ не ведае, ды час яго навучыць.

Г е р м е с

А ты — і сціпласці зусім не навучыўся...

П р а м е т э й

З табою, памагатым ката, я не размаўляў бы,
Калі б яно было так.

Г е р м е с

Ты сказаць не хочаш
Таго, чаго жадае бацька твой?

П р а м е т э й

Што ж, гэтую паслугу я яму завінаваціў.

Г е р м е с

З мяне, нібы з дзіцяці, здзекуешся ты.

П р а м е т э й

А хіба ж не дзіця ты, не дурнейшы за дзіця —
Як думаеш, што я пра ўсё пачну расказаць?
Ні хітрасцю, ні катаваннямі не змусяці
Мяне Зевес пра таямніцу распавесці,
Пакуль ганебных тых не зніме ланцугоў!
Няхай імклівыя наводзіць бліскавіцы,
Няхай і завірухі насылае і няхай
Грымотамі зямныя нетры працінае —
Зеўс ад мяне даведацца не зможа
Пра тое, хто яго пазбавіць валадарства!

Г е р м е с

Калі табе зусім не здрадзіў розум,
Зрабі выснову ўсё ж з цяперашніх пакут.

П р а м е т э й

Вось гэтак можаш гаварыць ты хвалям —
Не думай, што, каб вырваць Зеўса ўсмешку,
Я ганьбавць схачу душу сваю
Дурной пакораю і па-жаночы
Пачну заломваць рукі перад тым,
Каго я ненавіджу. Ды хутчэй
Вазьму я, несмяротны, ды памру!

Г е р м е с

Я шмат казаў, ды ўсё, відаць, дарэмна:
Душа, што скалянела, не растане

Ад просьбаў, быццам жарабец, які
Кусае цуглі і адчайна рвецца з лейцаў;
Але ж упартасць і зацятасць анічога
Не вартыя — як мудрасці няма!
І ўсё ж падумай добра: калі ты
Не ўчуеш папярэджанняў маіх,
Якая навальніца бед, пакут страшнейшых
Цябе дасягне непазбежна. Зеўс
Ударыць бліскавіцаю з-за аблакоў
І на шмат частак разаб'е скалу,
Ў каменныя абдоймы цябе ўцісне
І, покуль зноў ты ўбачыш белы свет,
Ён знойдзе новых катаванняў шмат:
Арла — крылатага драпежніка
Свайго — пашле, каб ён ірваў
Кавалкі твайго цела; нібы госць
Няпрошаны, крывавай дзюбай
Тваю пячонку будзе працінаць...
І ўжо твае не скончацца пакуты,
Пакуль на тваё месца іншы бог
Не прыйдзе і не спусціцца
У змрок Аіда, у глыбокі Тартар.
Таму — падумай лепш яшчэ, бо тут —
Не пахвальба пустая: бацька Зеўс
Не хлусіў аніколі. Што сказаў,
Ён зробіць без сумневу. Дык ты ўзваж
Усё — й маіх не занядбай парад.

Х о р

Здаецца нам, Гермес гаворыць мудра
І ўсё да месца — каб не быў ты ўпарты;
І да разумнага прыслухаўся;
Трымацца за памылкі — неразумна.

П р а м е т э й

У тым, што гэты мне прарок прарочыць,
Нічога новага няма, і хіба дзіўна,
Што мусіць вораг ды ад ворага цярпець?
І я гатовы. Хай ён бліскавіцай
Усё запаліць навакол мяне; няхай
Яго грымоты страсянуць паветра
Ды ашалеюць дзікія вятры,
Ды навальніцы скалануць зямлю
Да самых найглыбейшых нетраў!
Няхай аж да нябеснай выгбы

Ды зор на ёй уздыме хвалі мора.
Няхай у Тартар змрочны Зеўс шпурне
Мяне сваёй непераможнай сілай —
Жыць буду я, нягледзячы на гэта!

Г е р м е с

Ці ж словы гэтыя пра розум сведчаць?
Ці ўсё-такі я трызненне тут чую?
Ці лёсу будзе йшчэ наканавана
Яго вар'яцтва гэтае спыніць?
Вы ж, спачувальніцы яго бядзе,
Адсюль ідзіце ўжо як найхутчэй,
Бо неўзабаве ўдар грымот жаклівы
Ўсім розумам і сэрцам вы адчуеце!

Х о р

Што-небудзь іншае ты нам парай —
Гэтыя ж словы тут не да месца;
Як можаш ты нас вучыць падступствам?
Тое стрываем мы, што і ён.
І здраду нас вучылі ненавідзець,
І з усіх заган, што маюцца
На белым свеце,
Горшай за гэтую быць не можа.

Г е р м е с

Ну, памятайце: я вас папярэджваў,
Калі вас навальніца, што ідзе ўжо,
Дасягне — вы тады не наракайце,
Што не чакалі Зеўсавага ўдару
І больш нікога ўжо не вінавацьце;
Вы ведалі пра гэта загадзя —
Не вінаваты дзённае святло
Ды час, што вы сябе заўзята
Заблытвалі ўвесь час у сетцы бедаў.

Гермес выходзіць. Чуюцца грымоты, грукатанне пад зямлёй.

П р а м е т э й

Ну вось, ужо і не пагроза тое —
Ужо закалацілася зямля,
І загуло грымот глухое рэха;
Агні зазіхацелі бліскавіц,
Пыл узнімаецца віхурамі да неба,
Вятры на бітву між сабой выходзяць,
І мора ўзносіць хвалі да нябёс

Так, відавочна, сілай хоча Зеўс
Сваёй магутнаю мяне спалохаць.
Глядзіце ўсе — о матухна святая,
О той, што залівае ўсіх і ўсё
Святлом сваім — глядзіце ўсе, глядзіце,
Як мушу я цяпер несправядліва
Цярпець такія страшныя пакуты!

Праметэй правальваецца пад зямлю разам з кавалкам скалы,
да якой ён быў прыкуты.

ЗАЎВАГІ

- 1) Праметэй — па-грэцку «празорлівы».
- 2) Тэфіда (Тэфія) — дачка Урана і Геі, сястра і жонка Акіяна, маці трох тысяч акіянід і ўсіх рэк.
- 3) Уранавы дзеці — пакаленне тытанаў і волатаў, да якога належыць і Крон.
- 4) Крон — адзін з самых старажытных багоў, сын Урана і Геі, які скінуў з трона і скалечыў свайго бацьку.
- 5) Феміда — багіня справядлівасці.
- 6) Акіян быў дзядзькам Праметэя, дачка Акіяна Гесіёна была Праметэевай жонкай.
- 7) Гаргона — жанчына-пачвара, якая ператварала ў камень усіх, хто глядзеў на яе.
- 8) Этна — вулкан на Сіцыліі, моцнае вывяржэнне якога адбылося ў 478 г., пры жыцці Эсхіла. Вулкан паказаны тут як магіла Тыфона-агнядыха, малодшага сына Геі і Тартара.
- 9) Міятыійскія воды — Керчанская пратока.
- 10) *Ары люд...* — назва аднаго з персідскіх плямён.
- 11) Мойры — багіні чалавечага лёсу, дочки Зеўса і Феміды.
- 12) Эрыніі — багіні помсты, якія жылі ў Аідзе.
- 13) Аргас (Аргус) — шматвокі велікан, сын Агенора, якому Гера даручыць пільнаваць Іо, ператвораную ў карову.
- 14) Інах — аргаскі герой, сын Акіяна і Тэфіды.
- 15) Цытрэя — адно з імён багіні кахання Афродыты.
- 16) Лерна — возера ў Аргалідзе.
- 17) *Керхнэйскія струмяні...* — крыніца ў Аргалідзе.
- 18) Тэрмадон — мяркуецца, што так называлася рака і адна з мясцін Каўказа.
- 19) *Адзін з тваіх нашчадкаў...* — маецца на ўвазе, што арла, які рве Праметэеву пячонку, заб'е Геракл, далёкі нашчадак Іо.
- 20) Кісфена — горы ў Малой Азіі.

- 21) Рака Плутона — залатаносная рака (ад Плутаса — бога багацця).
 - 22) Эфіён — мяркуецца, што гэта назва верхняга цячэння Ніла.
 - 23) Трохкутная зямля — дэльта Ніла.
 - 24) Феспротыя — частка Паўночнай Грэцыі.
 - 25) Эпаф — літаральна значыць «народжаны ад дотыку».
 - 26) *Пяцьдзесят дзяўчат...*— маюцца на ўвазе сёстры Данаіды.
 - 27) Пелазг — міфічны цар Аргаса.
 - 28) Кіпрыда — яшчэ адно імя Афрадыты.
 - 29) *...адна з дзяўчын — палонніца каханья...*— Гіпермнестра, адна з Данаід, якая не забіла свайго каханага мужа Лінкея.
 - 30) Адрастэя — багіня кары і помсты, якую звычайна атаясамлівалі з Немезідай.
 - 31) *...прагналі з трона Мінулых двух валадароў...*— маюцца на ўвазе Уран і Крон, дзед і бацька Зеўса.
-

САФОКЛ

АНТЫГОНА

*Пераклад Юльяна ДРЭЙЗІНА
(Новая рэдакцыя Л.Баршчэўскага)*

А с о б ы :

КРЭОНТ, фіванскі цар

ЭЎРЫДЫКА, яго жонка

ГЕМАН, сын Крэонта, жаніх Антыгоны

АНТЫГОНА, пляменніца Крэонта, нявеста Гемана

ІСМЭНА, яе сястра

ТЫРЭСІЙ, стары дзед, прарок, сляпы

ВАРТАЎНІК

ВЯСТУН

ХЛОПЧЫК, павадыр Тырэсія

КАРЫФЕЙ ХОРУ

ХОР фіванскіх старшыняў.

Слугі, рабы Крэонта, прыслужніцы Эўрыдыкі

ПРАЛОГ

А н т ы г о н а

(выклікаючы з палаца Ісмэну)

Ісмэна, родная сястрычка ты мая!
Ці ведаеш, яшчэ якога гора
Не даў нам Зеўс за грэх Эдыпа-бацькі?
Цярпенне, ганьба, здзек: пакуты ад багоў —
Ці ёсць што-небудзь, хоць чаго, сястра, з табой
Не бачылі бы мы — і ты, і я — ў жыцці?
І зноў цяпер — які яшчэ загад аддаў,
Як кажуць, усяму народу новы цар?
Не чула? Не ведаеш? Не ведаеш, што вораг
Рыхтуе зло таму, хто нам за ўсіх мілейшы?

І с м э н а

Не мела весткі я пра нашых дарагіх
Ні добрае, ні дрэннай з той пары, сястра,
Як страцілі мы разам двух сваіх братоў,
Што ў дзень адзін загінулі ад рук
Уласных. Як архейцы зноў пайшлі дамоў
Уночы сёння, новай весткі не было —
Ні добрае, ні дрэннай, як было й раней.

А н т ы г о н а

Я гэта ведала. З палацу я цябе
Паклікала — з табой адной пагаварыць.

І с м э н а

Што, што, сястра? Чаму хвалюешся ты гэтак?

А н т ы г о н а

Ці ж не аддаў загад Крэонт, каб аднаго
З братоў ледзь пахаваць, на здзек аддаць другога?
Аддаў зямельцы Этэокла, кажуць, ён,
Усё зрабіўшы, як належыць пры хаўтурах.
Душы яго пачэснае ў Падзем'і месца даў.
Наконт няшчаснага Палініка Крэонт

Даў грамадзе наказ усёй, каб аніхто
Ў зямлі не пахаваў і слёз па ім не ліў —
Без могілак, без слёз пакінуць на зямлі
Драпежным птахам смачную спажыву —
Такі загад аддаў наш добранькі Крэонт,
Як кажуць, мне й табе. І мне, кажу, і мне!
Сюды ідзе Крэонт, каб ясна абвясціць
Тым, хто не ведае, загад свой. Мае быць
Паважны той загад. Забіты будзе той
Каменнем, хто адважыцца рабіць супроць.
Вось справа як стаіць. Пакажаш хутка ты —
Дачку якую мелі нашыя бацькі.

І с м э н а

Калі стаіць так справа, што б магла зрабіць
Пры ўсім маім жаданні я, сястрычка?

А н т ы г о н а

Ці будзеш ты рабіць са мною разам, што хачу?

І с м э н а

У чым жа небяспека — ў думцы *што* ў тваёй?

А н т ы г о н а

Ці разам ты са мной падымеш братаў труп?

І с м э н а

І пахаваць, што ўсім Крэонт забараніў?

А н т ы г о н а

Як мне, так і табе ж ён брат. Калі ж са мной
Не хочаш быць, адна яму не здраджу я.

І с м э н а

О неразумная! Няўжо ж насуперак цару?

А н т ы г о н а

Не можа ён не даць мне абавязак споўніць.

І с м э н а

Бяда! Бяда! Сястрычка, ўспомні ты, як бацька,
Багамі зненавіджаны, ў няславе згінуў,
Як сам, свае злачынствы выявіўшы, ён
Рукой уласнаю абодва вокі вырваў,
А потым маці, што і жонкаю яму была,
Пятлю зрабіўшы, скончыла сваё жыццё.
Дый два браты ў адзін той самы дзень,

Бяздоўная, забілі брата брат, і лёс
Адзін спаткаў абодвух ад уласных рук.
Цяпер глядзі: з сям'і мы засталіся дзве,
І як ганебна згінем мы, калі загад
Тыранаў мы парушым, пойдзем насупор.
Яшчэ падумай: мы жанчыны ўсё ж з табой —
З мужчынамі змагацца цяжка нам, сястра.
Яшчэ падумай: ёсць над намі ўлада ўсё ж —
Загад мы мусім споўніць, каб найгоршы быў.
Я прабацэнне выпрашу ў нябожчыкаў маіх,
Што, сілаю прымушаная, так раблю.
Што падаюся ўладарам я, бо няма ж
І сэнсу ў тым, калі рабіць звыш сіл мы будзем.

А н т ы г о н а

Не буду я прасіць, не, не! Калі б ты нават
Жадала — ўжо з табой не буду я рабіць.
А ты, як хочаш, думай. Брата ўсё ж свайго
Я пахаваю і памру ахвотна.
Лжаць я буду з мілым, мілая яму,
Святы зрабіўшы грэх, бо з цэнямі даўжэй
Мне будзе трэба жыць, чым з тым, хто на зямлі.
Там буду вечна жыць, а ты, закон багоў
Парушыўшы, жыві, як хочаш, гэтак тут.

І с м э н а

Закон багоў я не парушу. Толькі я
Слабая надта, каб супроць цароў ісці.

А н т ы г о н а

Вось — добрая прычына! Я ж цяпер курган
Пайду насыплю брату міламу майму.

І с м э н а

Бядотная! Як боязна мне за цябе!

А н т ы г о н а

Не бойся за мяне — лепш думай пра сябе.

І с м э н а

Глядзі ж, пра гэта больш нікому не скажы.
Хай тайнай будзе ўсё, і буду я маўчаць.

А н т ы г о н а

Не, не — ўсім раскажы! Калі пра гэта ўсім
Не скажаш — будзеш ты агіднейшаю мне.

І с м э н а

Палаеш сэрцам ты: разважнай трэба быць.

А н т ы г о н а

Развагу мне любоў да родных ценяў дасць.

І с м э н а

Каб сілы мела ты! Любоў ёсць — сіл няма!

А н т ы г о н а

Ды што ж? Калі не здолею, я адыйду.

І с м э н а

Дык лепш не пачынаць, калі не маеш сіл.

А н т ы г о н а

Маўчы, не гавары: ты вораг будзеш мне!

Нябожчыку таксама ворагам памрэш.

Няхай жа, неразумную, мяне спаткае

Жахлівы лёс. Не буду слухаць я аб тым,

Што б не дало памерці мне, як я хачу.

(Адыходзіць.)

І с м э н а

Ідзі ж, калі так хочаш. Толькі ж ведай, што —

Хоць неразумную — цябе я ўсё ж люблю.

Выходзіць праз тыя самыя правыя дзверы.

Сцэна пэўны час застаецца пустою.

ПАРАД

(Уваход хору)

Уваходзяць пятнаццаць старцаў — фіванскіх старшыняў.

Страфа першая

Х о р

Сонца прамень агністы, над Фівамі ты заблішчаў,

Як ніколі яшчэ раней!

Ты з'явілася ўрэшце, вока светлага дня,

Над Дыркейскай крыніцай¹ заззяўшы.

Вой прыйшоў з Арагоса да нас,

Узброены ўвесь і з белым шчытом.

Хутка пагнаў яго прамень агністы,

Нібы хто лейцамі гнаў каня.

К а р ы ф е й

На зямельку бацькоў яго вёў Палінік.
Ён падняўся на нас дзеля сваркі братаў,
Наляцеў на зямельку, як быццам арол,
Гэтак рэзка крычаў, меў ён крылы-шчыты,
Што блішчэлі на сонцы, як белы той снег.
Зброі многа ён меў,
На шаломах — грывы з конскіх хвастоў.

Антыстрафа першая

Х о р

Ён над дахамі стаў і з усіх бакоў дзіды навёў,
Што так праглі крыві, але вось
Ён ад нас адышоў і мячы свае нашай крывёю
Не насыціў, і паходняў агнём
Нашых сцен не спаліў,
Бо вокліч Арэў² за спінай пачуў —
Арла перамог дракон³.

К а р ы ф е й

Фанабэрыстых слоў ненавідзіць Зевес.
Ён убачыў, як ворагі нашыя йшлі,
Бы струмень неўтаймоўны, бурлівы, ляцеў,
І золатам зброя зіхцела на іх.
Бліскавіцу жажлівую кінуў Зевес
На мур ужо на самым — па тым,
Хто збіраўся ўжо спеў трыумфальны пяць⁴.

Страфа другая

Х о р

З грукатам паў на зямлю пад маланкай
Той, хто нёс нам агонь. З парываннем акрутным
Вораг шалеў, як быццам
Неслася бура-зладзейка.
Гэтага так загубіў,
Іншых іначай караў вялікі, грозны Арэй —
Вечна спагадны нам бог.

К а р ы ф е й

Супраць брамаў сямі вось — сямёрка цароў,
Што змагацца хацелі адзін на адзін.
Зброю ўсю яны кінулі Зеўсу сваю.
Толькі тыя няшчасныя двое братаў,
Што супольных бацькоў мелі, ў бітву пайшлі —

Брат на брата з магутнаю зброяй сваёй,
І абодва загінулі ў бойцы адной.

Антыстрафа другая

Х о р

Але спагадная нам вялікая Ніка⁵
З ласкаю ў Фівы ўвайшла, коньмі слаўты горад.
Трэба забыцца цяпер
На вайну, што была.
Пойдзем да храмаў багоў,
Цэлую ночку вадзіць карагоды мы будзем.
Тых карагодаў Вакх⁶ — правадыр.

К а р ы ф е й

Але вось уладар нашай роднай зямлі,
Сын Менойкаў, Крэонт.
Даручылі цяпер яму ўладу багі.
Ён ідзе. Думка нейкая ёсць у яго.
І таму загадаў ён старшыням усім
Тут сабрацца на сход.
Абвясціў ён аб гэтым усім.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ЯВА ПЕРШАЯ

К р э о н т

(уваходзячы з боку поля бітвы)

О, грамадзяне, горад наш багі патрэслі
Ў вялікай буры й зноў у прыстань прывялі.
З усіх фіванцаў вас паслаў я запрасіць,
Каб вы прыйшлі, бо добра ведаў тое,
Што вы заўсёды шанавалі ўладу Лая.
Калі ж Эдып наш горад вызваліў і потым
Загінуў сам, прызналі вы яго сыноў
І вернымі падданымі ім засталіся.
Калі ж яны палеглі гэтак разам,
У дзень адзін, бо ўласнымі рукамі
Ў ганебнай бойцы брата брат забілі,
Ўсю атрымаў я ўладу й царскі трон,
Бо я сваяк бліжэйшы тых цароў палеглых.
Але душу спазнаць як цяжка чалавека,
Спазнаць яго характар, думкі, покуль ён
Не мае ўлады і законаў не дае.

Я думаю, што той, хто, маючы уладу
Дзяржаўную, парад не хоча слухаць добрых,
Ад страху ж нейкага язык трымае ў роце,
Такі быў злым даўней, злым будзе і цяпер.
Таго ж, хто больш за Бацькаўшчыну любіць
Сябра свайго — таго нікчэмным я лічу.
Будзь мне за сведку,

Зеўс, хто ўсё заўсёды бачыць:

Маўчаць не буду — замест каб шукаць ратунку,
Калі ў бядзе якойсьці горад наш я ўбачу.
Ніколі й Бацькаўшчыны ворага лічыць
Не буду сябрам я. Бо мне вядома добра,
Што ў ёй адной ратунак, і сяброў сабе
Мы здабываем, ідучы на дапамогу ёй.
Наш горад я ўзмацню такою думкай;
І, згодна з гэтым, абвясціў я грамадзянам
Усім загад мой пра Эдыпавых сыноў.
Я Этэкла, што, змагаючыся, згінуў
За Бацькаўшчыну — ўсіх адвагай перамогшы —
Ў магіле загадаў схаваць і ўсё зрабіць,
Абрады выканаць, як варты той герой;
А Палініка, брата роднага, які,
Вярнуўшыся з уцёкаў, папаліць хацеў
Зямельку родную, багоў спрадвечных храмы
Ушчэнт — і ўпіцца роднаю крывёй жадаў
І грамадзян усіх павесці ў няволю —
Ўсім грамадзянам загадаў я, каб ніхто
Яго не пахаваў, не ліў каб слёз па ім:
Няхай ляжыць ён на зямлі ганебна —
Драпежным птахам і сабакам смачнаю спажывай.
Такі пагляд мой, і ніколі ад мяне
Пашаны дрэнны не займее — так, як добры.
Хто ж любіць Бацькаўшчыну, той — пакуль жыве
Дый пасля смерці — будзе шанаваны мной.

К а р ы ф е й

Такі ёсць твой пагляд, Менойкаў сын, Крэонт,
Адносна ворагаў айчыны ды сяброў?
Даваць усім законы ўладу маеш ты
Аб тых, хто ўмёр ужо і хто яшчэ жыве.

К р э о н т

Як сталі б вы цяпер за гэтым наглядаць?

К а р ы ф е й

Малодшаму за нас ты гэта даручы.

К р э о н т

Вартаўнікоў да трупа ўжо прыставіў я.

К а р ы ф е й

І што б хацеў яшчэ ты мець ад нас?

К р э о н т

Суровым быць да ўсіх, загад хто пераступіць.

К а р ы ф е й

Няма такіх дурных, якія б праглі смерці.

К р э о н т

Такая й будзе кара. Але часта як
Надзея на карысьць людзей губіла ўшчэнт!

З'ЯВА ДРУГАЯ

В а р т а ў н і к

(выходзячы з боку поля)

Я не скажу, ўладар, што шпарка я ляцеў —
І вось чаму сюды, засопшыся, прыйшоў.
Прыпынкаў шмат было ў мяне ад цяжкіх дум.
І шмат разоў хацеў вярнуцца я назад.
Душа мая не раз казала да мяне:
«Гаротнік, што бяжыш, на смерць сваю ідзеш?
Дурны, спыніўся зноў? Калі Крэонт аб тым
Ад іншых будзе знаць, ратунку не шукай!»
Так разважаючы, павольна я ішоў,
І так зрабіўся доўгі шлях кароткі мой.
Аднак адважыўся ў канцы прыйсці сюды:
Не маю што й сказаць табе, але скажу:
Я спадзяюся, што са мною будзе тое,
Што толькі лёс прызначыў мне ў жыцці спаткаць.

К р э о н т

Дык што такое? Што спалохала цябе так?

В а р т а ў н і к

Найперш я пра сябе скажу: я справы той
Сам не рабіў; не ведаю і хто зрабіў яе.
Была б то крыўда, каб я пакараны быў.

К р э о н т

Навокал справы ходзіш ты... Кажы ясней!
Што здарылася новага? Хутчэй кажы!

В а р т а ў н і к

Адразу не магу сказаць, бо страшна мне.

К р э о н т

Хутчэй кажы, і потым вольны пойдзеш ты.

В а р т а ў н і к

(нарэшце адважыўшыся)

Ну добра, я скажу. Прыйшоў, не знаю, хто,
Каб пахаваць той труп. Яго сухім пяском
Пасыпаў ён і ўсё хаўтурнае зрабіў.

К р э о н т

Што кажаш ты? Хто мог адважыцца на гэта?

В а р т а ў н і к

Не ведаю. Не бачылі мы там слядоў
Сякеры ці рыдлёўкі — ўся была зямля
Сухая, камяністая, і не было
Слядоў калёс. Няведама, хто быў зладзей.
Калі ж уранні вартаўнік на тое паказаў,
Зрабілася і жудасна і вельмі дзіўна ўсім.
Труп не відзеён быў, ды не быў і пахаваны:
На ім быў толькі слой пяску, каб не было граху.
Не бачылі ніякіх мы слядоў, каб звер
Прыходзіў ці сабака труп цягнуў.
І лаянка тады пачулася між нас,
Бо лаяў вартаўнік вартаўніка, і бойка,
Здавалася, пачнецца... хто б яе стрымаў?
І гэта ўсё зрабіць мог нехта з нас або
Ніхто — і ўжо таго пазнаць было ніяк.
Гарачае жалеза у рукі ўзяць гатоў
Быў кожны з нас і праз агонь прайсці; багоў
У сведкі клікаць, што той справы не рабіў
І што не ведае зусім, хто раіў тое
Зрабіць і хто напраўду тую рэч зрабіў.
Калі ў шуканнях нашых мы удачы не знайшлі,
Такое з нас адзін сказаў, што мы усе
Галовы апусцілі ўніз ад страху, бо
Пярэчыць не маглі таму й не ведалі,
Што нам рабіць цяпер, каб не было бяды.

І сказана было, што трэба расказаць
Табе аб справе той, нічога не таіць.
Згадзіліся мы ўсе. Няшчаснага мяне
Праз жэрабя абралі тую ўцеху ўзяць.—
І вось я тут. Ні ты, ні я таго
Не хочам. Ведама ж, што на таго, хто весткі
Прыносіць злыя, як на ворага глядзяць.

К а р ы ф е й

Ужо, ўладар, даўно на думцы мелі мы:
Ці не багі зрабілі тую справу самі?

К р э о н т

Маўчы, калі не хочаш выклікаць мой гнеў!
Няўжо ж такі дурны ты, хоць такі стары?
Як можаш ты казаць, што нашыя багі
Хоць трохі затурбуюцца пра гэты труп?
Няўжо ж багі, шануючы як дабрачынца,
Захочуць пахаваць таго, які прыйшоў,
Каб храмы іх спаліць ды прынашэнні знішчыць,
Спустошыць іх зямлю, парушыць іх законы?
Ці бачыў ты багоў, каб дрэнных шанавалі?
Няма такіх. Але даўно ўжо грамадзяне,
Незадаволеныя мной, супроць мяне шумяць,
Тайком галовамі трасуць, маёй улады
Цяжар не хочуць несці, як былі б павінны.

(Паказваючы ў бок вартаўніка)

Я добра бачу, што яны вартаўнікоў
Намовілі за грошы, каб загад парушыць.
Няма ў людзей ніводнай рэчы, што была б
За грошы горшая: дашчэнту гарады
Яны руйнуюць, з роднай хаты выкідаюць.
Яны змяняюць думкі добрыя ў людзей
І навучаюць іх нядобрае рабіць.
І шлях да хітрасці і да бязбожнасці
Людзям усім заўжды паказваюць яны.
Але надызце час, калі той, хто рабіў
За золата злачынствы, кару панясе.
Цяпер жа ведай, што пакуль Зевес мае
Малітвы чую — вось пад клятваю кажу —

(Да вартаўніка)

Калі не знойдзеце, хто труп той пахаваў
І да маіх вачэй таго не прывядзеце,
Усёю карай вам не будзе смерць адна:

Жывымі ўсіх павешу і прымушу вас
Нахабніка назваць, што тое учыніў,
Каб навучыліся вы, дзе карысць шукаць
Вам трэба — і каб ведалі, што не заўсёды
І не ўсялякую карысць любіць павінны.
Бо хабары ганебныя часцей нясуць
Бяду з сабою, чым задавальненне.

В а р т а ў н і к

Ці можна мне сказаць? Ці мне ісці назад?

К р э о н т

Ты досыць прыкрых слоў мне ўжо нагаварыў.

В а р т а ў н і к

Ці боль вушам тваім зрабіў я альбо сэрцу?

К р э о н т

Шукаць надумаў, што ў мяне баліць?

В а р т а ў н і к

Вушам я тваім боль зрабіў, злачынца ж — сэрцу.

К р э о н т

Як бачу, лапатаць ты здольны ад прыроды.

В а р т а ў н і к

Няхай, але ж той справы не рабіў я.

К р э о н т

Не веру! Ты душу сваю прадаў за грошы.

В а р т а ў н і к

Бяда!

Бяда, калі над намі ўладу мае той,
Якому мроіцца чаго зусім няма.

К р э о н т

Кажы цяпер, што хочаш. Ды калі
Злачынца мне не прывядзеце вы — убачыце,
Што толькі гора йдзе за дрэннай справай.

(Адыходзіць у палац)

В а р т а ў н і к

Знайдзі ж цяпер злачынца! Злювяць ці не злювяць —
Залежыць гэта толькі ад багоў адных.

Але мяне ўжо ты не ўбачыш тут.

Ужо не меў надзеі я, што буду цэлы —

Багам вялікую падзяку прынясу.

(Хутка адыходзіць.)

СТАСІМ ПЕРШЫ

Х о р

Страфа першая

Шмат існуе ў прыродзе магутных сіл,
Але дужэйшы за ўсё — чалавек.
Ён за сівое мора ідзе
Ў час зімовых бушуючых бур;
І навокал яго ўздываюцца бурныя хвалі.
Багіню найвышэйшую, зямлю,
Няўтомную і вечную, ён раздзірае,
З году ў год ён шарпае яе плугамі,
Якія цягнуць коні.

Антыстрафа першая

Сеткі накінуўшы, ловіць ён
Нядбалых і быстрых птахаў племя,
Як і пароды дзікіх звяроў.
Рыб, што ў моры вялікім жывуць,
Невадам сплеценым ловіць мудрэйшы
за ўсіх чалавек.

Ён мае ўладу хітрасцю сваёю
Над дзікім львом між гор і накладае
Ярмо на лёгкагрывага каня, таксама
Як і на чорнага быка.

Страфа другая

Ён мову стварыў, заўладаў
І думкай імкліваю, ён
Законы даў гарадам, збудаваў
Хаты, каб уцякаць
Ад халадоў і дажджоў.
Многаразумны, ён страху не знае зусім
Прад тым, што надыхдзе.
Толькі не можа ён перамагчы
Смерці, хоць ад цяжкіх хваробаў
Лекі знайшоў.

Антыстрафа другая

Ён мудра мастацтвы стварыў:
Ніколі такіх не было.
Але блукае між злом і дабром:
Законы людзей паважася

І праўду святую багоў.
Першы ў горадзе будзе апошнім, калі
Адважны ён толькі на зло.
Разам з такім я не буду дзяліць
Ні хаты, ні думак.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З'ЯВА ПЕРШАЯ

З боку поля ўваходзіць вартаўнік, які вядзе Антыгону.

К а р ы ф е й

Цуд які перада мной! Не магу зразумець:
Антыгону тут бачу вачыма сваімі.
Ці магу я сказаць, што яна — не яна?
Ох, няшчасная ты!
І Эдыпа няшчаснага ты дзіцяні!
Няўжо ж захацела загадам цара
Не паддацца? Няўжо ў самы раз, калі ты
Неразумную справу зрабіла сваю,
Тут схапілі цябе ды сюды прывялі?

В а р т а ў н і к

Але, яна і ёсць, што гэта ўсё ўчыніла.
Яе схапілі мы на месцы. Дзе ж Крэонт?
Уваходзіць Крэонт.

К а р ы ф е й

Вось ён цяпер з палацу йдзе якраз.

К р э о н т

Што, што такое? Да чаго цяпер прыйшоў я?

В а р т а ў н і к

Уладар, ніколі нам даваць зарок нельга,
Другая думка ворагам быць можа першай.
Вось клятву я даваў, што больш ужо сюды
Я не прыйду: баяўся я тваіх пагроз.
Але здаецца, што вышэй за ўсе уцехі
Нам радасць неспадзеўная заўсёды.
І я прыйшоў, і клятвы не стрымаў свае.
Дзяўчыну я вяду. Яе схапілі мы,
Як труп яна хавала. Тут мы ўжо кідаць
Не сталі жэрабя — згадзіліся мы ўсе,
Што гэтая знаходка толькі ўжо мая.

Вось, уладар, бяры яе — як ты жадаеш —
Судзі, катуў. А я магу цяпер ісці,
Бо ў тым злачынстве, бачыш, быў бязвінны я.

К р э о н т

Дык ты яе вядзеш? Дзе, як схапіў яе?

В а р т а ў н і к

Хавала труп яна — вось, ведаеш ты ўсё...

К р э о н т

Ці добра разумееш ты, што кажаш мне?

В а р т а ў н і к

Я ўбачыў, як хавала труп яна, які
Забараніў хаваць ты. Ясна я кажу?

К р э о н т

І як яе ты ўбачыў, як яе схапіў?

В а р т а ў н і к

Вось як усё было: калі вярнуўся я,
Бы сам не свой — страшэнна ж ты мне пагражаў —
Змялі мы ўвесь пясок, што цела пакрываў,
І добра агалілі мы гніючы труп.
Пасля на ўзгорачку пад ветрам селі мы,
Каб не чуваць смуроду, што ад трупа йшоў.
І грубай, брыдкай лаянкай адзін з нас аднаго
Будзіў, калі хто-кольвечы пры справе той драмаў.
Так час павольна йшоў. І вось на небе ўжо
Ў сярэдзіне зазяў бліскучы сонца круг.
Зрабілася спякота, сквар. Ды раптам бура,
З зямлі падняўшы пыл, які да неба йшоў,
Напоўніла раўніну — ў лесе ўсё лісцё
Яна зрывала, захапіла неба ўсё
Бязмежнас. Закрыўшы вочы, мы
Чакалі, покуль пройдзе божая напасць.
Калі ж праз доўгі час ізноў заціхла ўсё —
Дзяўчыну бачым мы. Так горка плакала
Яна, як быццам птушка, што гнездо сваё
Убачыла сірочым і пустым, без птушанят.
І вось яна, угледзеўшы той голы труп,
Загаласіла і праклёны пачала
Нядобрыя кідаць на тых, хто так зрабіў.
Пасля ў руках пяску сухога прынясла,
Падняўшы медны, добра куты келіх,

Патройным узліяннем труп ушанавала.
Убачыўшы яе, мы кінуліся — й зараз
Схапілі, але ў ёй не ўбачылі мы страху.
Мы ёй казалі, што яна ж зрабіла гэтак
Раней, як і цяпер. Яна не адмаўлялася
Ні ад чаго. Было прыемна мне і сумна:
Прыемна — уцячы самому ад бяды,
Але зрабіць няшчасце добрым людзям — сумна.
Аднак жаданне ўласнага збавення
Было мацнейшым за ўсе гэтыя пачуцці.

К р э о н т

Ты, ты! Кажы, чаму так голаў апусціла?
Ці ты зрабіла гэтае, ці не?

А н т ы г о н а

Не адмаўляюся — я гэтае зрабіла.

К р э о н т

(да вартаўніка)

Ты вольны — йдзі цяпер, куды жадаеш,
Свабодны ад віны ў злачынстве цяжкім.

Вартаўнік выходзіць.

К р э о н т

(да Антыгоны)

А ты кажы мне кратка і ясна:
Ці ведала загад, каб не рабіць таго?

А н т ы г о н а

Я добра ведала... ўсім ён вядомы быў.

К р э о н т

Адважылася ўсё-ткі ты пераступіць загад?

А н т ы г о н а

Напраўду, то не Зеўс агаласіў яго.

І Дыка⁷, што жыве з падземнымі багамі,
Людзям такіх законаў не давала.

І твой загад я не магла лічыць такім,
Каб, дадзены людзямі, ён мог бы скасаваць
Закон багоў, няпісаны ды вечны.

Не ўчора, не цяпер з'явіўся той закон:

Спрадвеку існаваў, заўсёды ён жыве;

Ніхто не ведае, калі з'явіўся ён.

Я за яго баялася перад багамі

Адказ даваць — людзей жа не баюся я зусім.
Я ж добра ведаю, што я памру, хаця б
Ты мне й не пагражаў. Чаму ж і не памерці?
Я смерць раней пары карыснаю лічу.
Бо хто жыве — як я — сярод няшчасцяў стальных,
Няўжо лічыць не будзе смерць жаданым сном?
Таксама й для мяне зусім не будзе гора
Такі мець лёс. А вось калі б я брата
Памерлага пакінула непакінутым —
Было б вось гэта гора. Іншага не знаю.
Табе здаецца, што раблю я як дурная? —
Глядзі, каб ты не быў дурнейшы за мяне.

К а р ы ф е й

Суровы бацькаў дух паказвае дзіця
Суровае — хіліцца прад бядой не ўмее.

К р э о н т

(да Антыгоны)

Дык ведай жа, што дух занадта цвёрды
Тым падае лягчэй. Таксама бачыць можаш,
Як цвёрдае жалеза, калі мы яго
Ў агні распалім і яшчэ цвярдзейшым зробім —
Лягчэй ламаецца і крышыцца яно.
Я ведаю, што наравісты конь аброццю
Маленькаю кіруецца. Бо нельга быць
Занадта гордым тым, хто ў іншых пад уладай.

(Да старцаў.)

Злачынства першы раз яна зрабіла,
Калі не споўніла абвешчаны загад;
Другі раз — вось цяпер, калі, пасля учынку,
Яна ім пахваляецца й смяецца з нас.
Не буду я мужчына — дык яна ім будзе,
Калі без кары ёй абыдзеца злачынства.
Але хаця б яна раднейшай за сястру
Была мне — і за ўласную маю сям'ю —
Яны ад кары самай жорсткай не ўцякуць —
Яна з сястрой сваёй. Бо і яе таксама
Я вінавачу ў тым, што і яна супольна
З сястрою раілася труп той пахаваць.

(Да варты.)

Паклічце мне яе. Ў палацы бачыў я,
Шалела як яна і розуму не мела.
Звычайна бо душа злачынцу выдае

Раней, чым выкрытага ў змове, схопяць.
Але найгоршы той, хто, схоплены на месцы,
Пасля віну сваю за словамі хавас.

А н т ы г о н а

Ці больш жадаеш ты, чымся забіць мяне?

К р э о н т

Нічога больш. То ўсё, чаго жадаю.

А н т ы г о н а

Чаму ж яшчэ марудзіш? Словы ўсе твае
Мне прыкрыя і будуць прыкрымі заўсёды.
Дый і табе таксама я зрабіла прыкрасць.
Але ж чым я магла б здабыць такую славу,
Якую здабыла я, брата пахаваўшы?

(Да хору.)

Вы ўсе згадзіліся б, што я зрабіла добра,
Калі б не скоўваў страх вам вуснаў гэтак.

К р э о н т

Так думаеш з усіх кадмейцаў⁸ ты адна.

А н т ы г о н а

Такія ж думкі ў іх — але перад табой маўчаць.

К р э о н т

Не сорамна табе не быць з усімі разам?

А н т ы г о н а

Я не саромлюся аддаць пашану брату.

К р э о н т

Ці ж братам той не быў,
хто ў бойцы з ім загінуў?

А н т ы г о н а

І ён мой брат: бацькі адныя ў нас.

К р э о н т

А гэтага ж чаму зняважыла ты так?

А н т ы г о н а

Не будзе так казаць нябожчык Этэокл.

К р э о н т

Ты ж кепскага шануеш гэтаксама, як яго.

А н т ы г о н а

То быў не раб яго, той,
што загінуў — родны брат.

К р э о н т

Радзіму нішчыў той, другі — абараняў.

А н т ы г о н а

А смерць для ўсіх адны законы мае.

К р э о н т

Дык нельга ж добрага з нядобрым параўноўваць.

А н т ы г о н а

(паказваючы на зямлю)

Хто ведае, якія думкі там пра гэта?

К р э о н т

Не можа вораг сябрам быць і пасля смерці.

А н т ы г о н а

Мой лёс — любіць абодвух.

Не нянавісьць — лёс мой...

К р э о н т

(паказваючы на зямлю)

Ідзі ж туды і там любі, як хочаш.

Пакуль жыву — жанчына ўладу мець не будзе!

З палаца выводзяць Ісмэну.

З'ЯВА ДРУГАЯ

К а р ы ф е й

Тут вось перад дзвярыма Ісмэна стаіць.

Шчыра любячы брата, яна слёзы лье.

Над брывамі ў яе хмара смутку ляжыць,

І чырвоны ўвесь твар;

Па прыгожых шчаках яе слёзы цякуць.

К р э о н т

(да Ісмэны)

Ты, што, ў мой дом,

як быццам гадзіна, запоўзшы,

Таемна кроў маю піла, а я не бачыў,

Што дзве бяды й пагібелі гадую трону.
Ты шчыра мне скажы, ці прызнаешся ў тым,
Што разам з ёю труп хавала, альбо ты
Дасі прысягу, што не ведаеш нічога?

І с м э н а

Калі яна, тады і я рабіла. Разам
Рабілі справу мы — адказ нясём абедзве.

А н т ы г о н а

Няпраўда ж гэта ўсё. Ты не хацела,
І я не прыняла твайго ўдзелу ў гэтым.

І с м э н а

Сястрычка бедная мая, мне раздзяліць
Не сорамна пакуты, што ты панясеш.

А н т ы г о н а

Чыя была то справа — ведаюць Аід⁹ ды цені.
Я ж не люблю таго, хто любіць толькі словам.

І с м э н а

Сястрычка, родная, дай разам мне з табою
Памерці — і нябожчыку пашану тым аддаць.

А н т ы г о н а

Са мной ты не памрэш. Чаго не дакранулася —
Сваім ты не лічы! Адна памру я толькі.

І с м э н а

Якое мне жыццё ўжо будзе без цябе?

А н т ы г о н а

Крэонта запытай — аб ім ты клопат мела.

І с м э н а

Чаму ж з мяне смяешся? У тым няма ж карысці.

А н т ы г о н а

Калі з цябе смяюся — я сама нясу пакуту.

І с м э н а

Чым я цяпер магла б уцеху даць табе?

А н т ы г о н а

Дбай пра сябе. Твайму збаўленню не зайздросчу.

І с м э н а

Ох, гора мне! Няўжо твой лёс не падзялю?

А н т ы г о н а

Ты ж выбрала жыццё, а я абрала смерць.

І с м э н а

Але ж усіх маіх не ведала ты думак.

А н т ы г о н а

Адно здаецца добрым мне, а іншае табе...

І с м э н а

Але ж у нас абедзвюх роўная віна.

А н т ы г о н а

Адважнай будзь. Жыві, а я... я ўжо даўно
Памерла. І памерлым я карысна толькі.

К р э о н т

Як бачу, звар'яцелі дзве: адна цяпер,
Другая ж гэткаю была ад нараджэння.

І с м э н а

У тых, пакуту хто нясе, ўладар, іх розум
Не гэткі ўжо, як быў раней: знікае ён.

К р э о н т

Як у цябе. Ты ж з дрэннымі рабіла ліха.

І с м э н а

Што мне ў жыцці адной, калі яе не будзе?

К р э о н т

Аб ёй ты не кажы, памерла ўжо яна.

І с м э н а

Няўжо нявестку сынаваю ты заб'еш?

К р э о н т

Зямельку каб араць, палёў ты знойдзеш шмат.

І с м э н а

Не знойдзеш ты суладдзя, што было між імі.

К р э о н т

Я дрэннай жонкі сыну не хачу майму.

А н т ы г о н а

О мілы Геман, бацька зневажае як цябе!

К р э о н т

Абрыдла мне ўжо ты з тваім каханнем разам.

К а р ы ф е й

Няўжо разлучыш з ёю сына ты свайго?

К р э о н т

Магіла, смерць — вось хто разлучыць іх!

К а р ы ф е й

Прысуд твой — бачу я — каб ёй ісці на смерць?

К р э о н т

І твой, і мой. Марудзіць досыць! Гэй вы, слугі!

Ў палац адвесьці іх! І там, у гінейке¹⁰,

Трымаць іх пільна і нідзе іх не пускаць,

Бо уцякаюць нават смелыя, калі

Канец жыцця ўжо бачаць прад сабой.

Варта адводзіць Антыгону і Ісмэну ў палац, праз левыя дзверы.

Крэонт панура сядзе на каменную лаву.

СТАСІМ ДРУГІ

Х о р

Страфа першая

Шчаслівыя людзі, ў якіх прайшло без бед жыццё!

Але калі твой род багі пакараюць,

Беды ўсялякія прыйдуць на ўсе твае пакалені.

Так налятаюць хвалі марскія

У час страшэнных бур,

Якія йдуць з фракійскімі вятрамі.

З падводнай глыбіні пясок

Нясецца чорны. Скалы

Пры беразе і стогнуць, і гудуць.

Антыстрафа першая

Я ж бачу: ў Лабдакідаў дом бяда ідзе за бядою,

Спрадвеку йдуць ад продкаў яны да нашчадкаў.

І ўнукаў дзеду не вызваліць, бо ярасць багоў

Іх гоніць, гоніць без канца.

Апошні карань у Эдыпавым быў родзе,

Над ім заззялі быццам промні сонца.

І зноў крывавы серп падземных

Багоў яго знішчае —

Шаленства ў словах, як і ў думках.

Страфа другая

Якая моц людзей магла б
Моц тваю зламаць, Зевес?
Над ёю нават сон — нядужны ўладца,
І месяцы, што няўтомна
Бягуць. Не ведаеш старасці ты
І ў ясным бляску Алімпа пануеш.
Ну, а над намі — адзін закон;
Ён быў, ён ёсць, ён будзе;
Ў жыцці чалавека няма
Нічога пэўнага, апроч няшчасцяў.

Антыстрафа другая

Прывабная надзея ўсё-ткі
Шмат якім людзям дае уцеху
І шмат каму маной бывае ў іх жаданнях палкіх.
Вядзе людзей, якім нішто не бачна,
І раптам іх у полымя кідае.
Так слова мудрае калісьці хтось сказаў:
Чый розум бог вядзе ў бяду,
Таму дабром заўсёды ліха
Здавацца будзе. Без бяды
Такі нядоўгі час жыць можа.

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

З'ЯВА ПЕРШАЯ

З боку горада ўваходзіць Геман.

К а р ы ф е й

Вось і Геман ідзе. У сямейцы тваёй
Ён адзіны сыноч. Ці ж бядуе аб тым,
Лёс які будзе мець нявеста яго,
Антыгона, якую ён шчыра кахаў?

К р э о н т

Мы зараз будзем ведаць лепей, чым прарокі.

(Да Гемана.)

Мой сын, ці ты ідзеш на бацьку злы, бо чуў
Прысуд яго рашучы аб тваёй нявесце,
Альбо табе я буду дарагі заўсёды?

Г е м а н

Я твой, о бацька: ты парады мне даш

Карысныя — заўсёды іх выконваць буду.
Пакуль мяне вядзеш ты добра, я не стану
Лічыць каханне даражэйшым за цябе.

К р э о н т

Так, сын мой, трэба й думаць, і лічыць
Усё ніжэй за меркаванне бацькі.
І вось чаму дзяцей мы паслухмяных любім,
(Калі ў сям'і такіх мы масем) — то ж яны
Ідуць супроць бацькоўскіх ворагаў, а сябра
Яны шануюць так, як бацька сам.
Што ж нам сказаць аб тым, хто нарадзіў
Дзяцей благіх? Ён нарадзіў бяду
Сабе і вечны смех для ворагаў сваіх.
Так і цяпер, мой сын, ты розуму не страці
Дзеля жанчыны, што дае табе пацеху.
Бо ведай, што, калі благая жонка ў хаце,
Халоднымі табе яе абдоймы будуць,
Бо дрэнны друг — найгоршая бяда.
З пагардаю, як ворага, адкінь яе:
Няхай другіх сабе шукае пад зямлёй.
Адкрыта я пры ёй засведчыў, што яна
Адна з усіх пайшла супроць загаду.
Прад грамадзянамі не буду брахуном,
Але заб'ю яе! Няхай Зевеса кліча
Сямейнага. Бо родным я калі дазволю
Ісці супроць мяне — тым больш чужыя пойдучь.
Калі хто будзе ў хаце ўласнай добры —
Ў дзяржаўных справах той карысьць нам прынясе.
А хто пачне пераступаць законы
Альбо надумаецца йсці супроць цароў,
Таму ніколі я не дам пашаны.
Каго народ абраў, таму ты паслухмяны будзь.
У справах усялякіх — добрых, дрэнных —
Такі, скажу я смела, будзе добра й сам
Другімі кіраваць, і слухаць кіраўніцтва.
І ў час страшэннай бітвы цвёрды будзе ён,
Сябрам сваім паплечнік добры і праўдзівы.
За безуладдзе ж горшага няма няшчасця:
Яно дзяржавы губіць і руйнуе хаты
Дашчэнт, і паплечнікаў у бітве
На ўцёкі гоніць. І, наадварот, ратуе
Заўсёды паслухмяна тых, хто паслухмяны.
Дык вось чаму законы трэба бараніць.

Жанчыне ж нельга нам ніколі падавацца —
Калі ўжо трэба, лепш загіну ад мужчыны,
Чым каб казалі, што жанчыне паддаюся.

К а р ы ф е й

Калі яшчэ ў старога розум не загінуў,
Здаецца мне, што ўсё разумна ты казаў.

Г е м а н

Даюць багі ўсім людзям, бацька мой,—
Рэч лепшую за ўсё, што толькі ў свеце ёсць.
Не здолеў бы я й здолець не хацеў бы
Давесці, што няправільна ты ўсё казаў.
Але ж і ў іншых думка добрая быць можа:
Лягчэй магу я за цябе разведаць,
Што кажуць і каго ганьбуюць людзі.
А простаму народу жудасны твой позірк —
Не скажа ён таго, чаго не любіш ты.
Я ж непрыкметна чуць ўсё магу, што кажуць.
Шкадуе гэтаю дзяўчыну ўвесь народ,
Бо менш за ўсіх жанчын павінна згінуць,
Ліхую смерць панесці дзеля справы слаўнай.
Што брата роднага, які ў баі загінуў,
Непахаванага, яна не захацела
Пакінуць птушкам ды сабакам злым —
Хіба ж яна вянка не варта залатога?
Такая гутарка таемная ідзе.
А для мяне няма нічога даражэй
За тое, каб усё шчасліва йшло ў цябе.
Бо для дзяцей ёсць слава — бацькаў дабрабыт.
Ты не насі ў душы такога меркавання,
Што толькі тое правільна, што кажаш ты.
Бо той, хто думае, што ён адзін разумны,
Што словам ён найлепш валодае, што ён
Адзін велікадушны — брахуном пустым
Аказваецца потым у жыцці сапраўдным.
Бо нават мудрацу не сорамна ніколі
Вучыцца шмат чаму й не быць занадта ўпартым.
Струмень бурлівы так мілуе тыя дрэвы,
Якія гнуцца перад ім, а тыя,
Што не згінаюцца — з карэннем вырывае.
Як ветразей не хоча скласці і марак
Прад бурай, карабель яна перавярне —
І будзе на кілі марак той выплываць.

Не будзь жа ўпарты, бацька: свой прысуд змяні,
Бо калі я, малодшы, думку мець сваю
Магу — кажу я, што вышэй за іншых толькі той,
Хто будзе поўны мудрасці заўсёды.
Калі ж не так (бо мала гэткіх ёсць людзей),
Дык слухаць трэба тых, хто раіць добра.

К а р ы ф е й

Калі, ўладар, ён мудра кажа, слухайся яго,
А ты — яго. Абодва добра вы казалі.

К р э о н т

Я ўжо стары. Няўжо вучыцца буду
Я розуму ад гэткіх дзецюкоў?

Г е м а н

Вучыся толькі праўдзе ты! Калі ж я малады,
Глядзі не на гады мае, але на справы.

К р э о н т

Злачынцаў шанаваць — твая такая справа?

Г е м а н

Злачынцаў шанаваць не стаў бы я прасіць.

К р э о н т

І гэтую злачынцай ты не лічыш?

Г е м а н

Увесь народ фіванскі гэтага не лічыць.

К р э о н т

Ці можа мне народ загадваць, як рабіць?

Г е м а н

Цяпер вось ты сказаў, як малады дзяцюк.

К р э о н т

Ці я, ці іншы хто тут мае ўладу?

Г е м а н

Належаць горад і не можа аднаму.

К р э о н т

Уласнасць ён таго, хто ўладу мае.

Г е м а н

Як добра быў бы ты ў пустыні ўладаром!

- К р э о н т
Ну, за жанчыну ты, як бачу, добра б'ешся...
- Г е м а н
Калі жанчына — гэта ты. Я дбаю пра цябе.
- К р э о н т
Нягоднік! З бацькам ты спрачаешся праз гэта?
- Г е м а н
Бо ж бачу я, як робіш ты няслушна.
- К р э о н т
Ці ўсё ж няслушна — ўладу шанаваць сваю?
- Г е м а н
То не пашана ўладзе, то багам знявага.
- К р э о н т
Жанчыны раб, які ты брыдкі мне!
- Г е м а н
Ганебных спраў затое я рабом не буду.
- К р э о н т
Ты ў кожным слове толькі й думаеш аб ёй...
- Г е м а н
І пра цябе, і пра сябе, і пра багоў.
- К р э о н т
Жанчыны раб! Мяне не збаламуціш!
- Г е м а н
Жадаеш сам казаць, а слухаць не жадаеш?
- К р э о н т
Яе жывую ты не будзеш жонкай мець.
- Г е м а н
Калі памрэ яна, памрэ яшчэ й другі.
- К р э о н т
Ты да таго дайшоў, што пагражаеш мне?
- Г е м а н
То не пагроза, то адказ на неразважнасць.
- К р э о н т
На гора ўласнае мяне навучыш ты,

Бо, неразважны сам, мяне вучыць ты хочаш.

Г е м а н

Сказаў бы я, каб бацькам ты маім не быў,
Што розуму не маеш ты зусім.

К р э о н т

Ах так? Даю прысягу я Алімпам, ведай,
Што не на радасць ганіш ты мяне.
Гэй, варта, гэі! Прывесці тую пошасць —
Няхай у жаніха памрэ тут прад вачыма!

Г е м а н

Не будзе гэтага! Перад вачыма
Маімі не памрэ яна, але й ніколі
Ужо не ўбачыш ты мяне сваймі вачыма.
Шалей між тымі, хто твае шаленствы любіць!
(Адыходзіць)

З'ЯВА ДРУГАЯ

К а р ы ф е й

Пайшоў ён, уладар мой, хутка, раззлаваны.
Гнеў юнакоў такіх бывае небяспечны.

К р э о н т

Няхай! Няхай сябе ён лічыць больш за чалавека:
Ад смерці ўсё-ткі ён не збавіць іх.

К а р ы ф е й

Няўжо ты думаеш забіць дзяўчат абедзвюх?

К р э о н т

Не, не! Ты кажаш слухна. Тую, што да трупа
Не датыкалася, не буду я караць.

К а р ы ф е й

Якім жа чынам хочаш ты яе забіць?

К р э о н т

Я павяду яе глухою сцежкай,
Яе ў пячоры камяністай я схаваю,
Харчоў ёй трохі дам, каб не было граху,
Каб горад наш забойства не зрабіў.
Няхай Аіду моліцца там — аднаго
Яго спаміж багоў яна шануе —

Каб ён яе ад смерці збавіў, ці,
Калі не збавіць ён — няхай спазнае,
Што бога пекла так не трэба шанавець.

Ідзе ў палац.

СТАСІМ ТРЭЦІ

Х о р

Страфа

Непераможны Эрот¹¹,
Эрот — над усімі ўладар,
На шчочках дзяўчыны прыгожай
ты спіш так прыгожа!
За мора нясешыся і ў хаты сялян уваходзіш,
Нікому знайсці ад цябе немагчыма ратунку:
ні богу,
Ні чалавеку смяротнаму —
ўсіх ты шалець прымушаеш.

Антыстрафа

Думкі людзей справядлівых
Ты хіліш да зла, да злачынстваў.
Вось і цяпер узяў ты разлад спаміж родных.
Позірк дзяўчыны прыгожай, што з вочак
Прывабных зіхціць, за законы багоў мацнейшы,
Бо Афрадыта¹², багіня магутная, бавіцца ўсімі.

ДЗЕЯ ЧАЦВЁРТАЯ

З'ЯВА ПЕРШАЯ

З палаца варта выводзіць Антыгону.

К а р ы ф е й

Што я бачу? І я ўжо забыцца гатоў
На законы, і слёз не магу я стрымаць,
Што струменнем, патокам ліюцца з вачэй.
Антыгона ідзе не ў дом жаніха,
А ў апошнюю вечную хату.

Страфа першая

Антыгона

О, грамадзяне зямлі бацькоў, глядзіце: іду я
Шляхам апошнім сваім.
Сонейка промні апошнія бачу,
Больш не спаткаюся з ім. Вядзе Аід мяне жывую
Да Ахэронта¹³-ракі.
Шлюбу ў жыцці я не ведала,
Песень вясельных сабе я не чула ніколі —
Шлюб буду мець з Ахэронтам.

Карыфей

Але ж славы вянок масш вечны ты,
І сыходзіш з ім ты ў дамавіну сваю.
Не хвароба цяжкая згубіла цябе,
Не згубіў цябе меч. Ды стварыла закон
Ты сабе, і ў падземнае царства адна
Між жанчын ты, жывая, сыходзіш.

Антыстрафа першая

Чула я: згінула ў жалю Фрыгійская чужаземка¹⁴ —
Там, на вяршыні Сіпіла.
Быццам магутны павей,
Апанаваў яе камень. Ёсць чутка такая:
Льюцца дажджом на яе,
Буры катуюць няспынна, і вечна
Плача яна і слязьмі палівае каменне.
Гэткую ж смерць мне рыхтуюць багі.

Карыфей

Ад багоў нарадзілася вечных яна;
Мы ж — смяротных ўсе і смяротных сыны.
Але вось пра цябе будуць чуткі хадзіць —
Што і ты да багіні падобнай была,
Як жыццём, так і смерцю свайй.

Страфа другая

Антыгона

Гора! Смяюцца з мяне! Вы, багі мае родныя,
Што ж абражаюць мяне
Перад смерцю маёй?
Горад мой родны,
Народ мой вялікі!

Хвалі крыніцы Дыркейскай!¹⁵
Гай Фіванскіх багоў!¹⁶
Будзьце за сведак вы мне.
Не плачуць па мне, не судзілі мяне.
Іду ў падзямелле страшэннае —
Там і памру ў незвычайнай магіле.
Гора мне беднай!
Я не нябожчыца, я й не жывая,
Я не з памерлымі, я й не з жывымі!

Х о р

Занадта смелай ты была:
Дзіця, наважылася ты
Замах на вечнае зрабіць.
Твой лёс страшэнны — бацькаў лёс.

Антыстрафа другая

А н т ы г о н а

Ты дакрануўся да раны балючай маёй
І пра вядомы лёс бацькі ўзгадаў.
Пра тое няшчасце,
Што гоніць усцяж
Род Лабдакідаў вялікі.
Ложак ганебны
Беднае маці маёй!
Мужам ёй бацька ў няведанні стаў:
Сын яе — бацька мой — там з ёй ляжаў.
Ад іх нарадзілася, бедная, я.
Вось і іду пад праклёнам багоў
і без шлюбу да іх.
Бедны мой брат,
Што шлюб так пракляты зрабіў:
Ты ўжо й памёр, і жывую мяне забіваеш!

Х о р

Нябожчыкаў любіць — святая справа,
Але ж і той, хто ўладу мае,
Павінен тую ўладу бараніць.
Праз горадасць ты сваю загінеш.
З палаца выходзіць Крэонт.

Эпод

А н т ы г о н а

Плачу не чую, родных не бачу,

Песень вясельных няма.
Так вось іду я
Шляхам апошнім сваім.
Я, нешчаслівая, сонейка ззяння
не ўбачу ўжо болей.
Плакаць не будуць аб долі маёй
Людзі, якіх я любіла.

З'ЯВА ДРУГАЯ

К р э о н т

(выходзячы з палаца)

Вы ведаеце, што калі б было карысна
Стагнаць і плакаць, каб адрочыць смерць —
Дык хто ж тады б калі стагнаць спыніўся?

(Да варты)

Хутчэй — як я сказаў — яе адвесці
Ў глыбокую пячору. Там яе
Адну пакінуць. І няхай вось там яна
Ці памірае, ці жыве й шукае жаніха.
А я сябе не зганьбіў смерцю той дзяўчыны —
Я толькі ад жыцця з людзьмі яе адсунуў.

А н т ы г о н а

Мой дол, пакой дзявочы мой і хата
Падземная ды вечная мая! Іду
Да вас я, родныя. Вас там, якіх
Загінула у ліку незлічоным,
Багіня Персэфона¹⁷ прытуліла.
Цяпер і я іду да вас, нядобрай смерцю
Памерлая раней, чым скончыла жыццё.
Але я спадзяюся, што, калі прыйду
Да вас, прыйду я мілаю для ўсіх —
І для цябе, мой бацька, для цябе, матуля.
І для цябе, браток мой родны Этэокл.
Бацькі мае, калі памерлі вы,
Я ўласнымі рукамі вас абмыла,
Вас апранула і зрабіла узліянні.
Цяпер жа, Палінік, за тое, што цябе
Я пахаваць хацела, гэтак плоцяць мне.
Але за тое, што табе ўздала
Пашану я, мяне хваліць разумны будзе.
Мой родны брат! Што гэтакім чынам я цябе

Ушанавала — бачыць грэх у тым адзін Крэонт:
То для яго страшэннае злачынства.
І вось цяпер вядзе мяне ён гвалтам
На смерць. Не зведала я шлюбу, песень
Не чула я вясельных, мужа я не мела,
Не гадала і не мела я дзяцей.
Іду ў дол да памерлых я, жывая,
Няшчасная, адна, без тых, каго люблю.
Які ўсё ж я закон багоў пераступіла?
Ці ж трэба мне, няшчаснай, на багоў яшчэ
Надзею мець? Каго ж я абаронцам
Магу назваць між іх сваім? То ж я,
Зрабіўшы справу добрую, злачынцай стала.
Дык вось багі што лічаць добрым! Калі так,
Дык трэба ж мне згадзіцца, што нясу
Пакуту я за грэх свой сапраўды.
Калі ж на вас ляжыць віна, жадаю
Цярпець не больш, чым я цярплю бязвінна.

К а р ы ф е й

Той жа імпэт супраціву яшчэ
У душы яе моцны й цяпер.

К р э о н т

Што ж, пасля вы, якія вядзеце яе,
Слёзы будзеце ліць за маруднасць сваю.

А н т ы г о н а

Гэтым словам мяне пасылаюць на смерць.
Як цярплю я, як цяжка на сэрцы!

К р э о н т

Суцяшаць я не буду цябе, што змяню
Над табою прысуд свой ранейшы.

А н т ы г о н а

О зямелька Фіванская, горад бацькоў!
О багі мае родныя!
Паміраю. За што? Без віны.
Паглядзіце, фіванскія ўсе ўладары:
Я, апошняя з царскай сям'і,
Ад каго і як цяжка цярплю!
І за што? — Што любіла багоў
Ды законы багоў шанавала.

СТАСІМ ЧАЦВЁРТЫ

Х о р

Страфа першая

Змяніла й Даная¹⁸ святло нябёс
На цемру мядзянае вежы.
Замкнулі, схавалі яе
У магільным пакоі.
Яна ж была слаўнага роду дзіця
І мела сыночка ад Зеўса,
Які да яе ўсё прыходзіў дажджом залатым.
Але страшэнную нейкую сілу
Лёс мае над намі.
Вызваліць нас ад яго не можа нішто —
Ні меч, ні багацце, ні вежа,
Ні чорны, між хваль, карабель.

Антыстрафа першая

Дрыанта¹⁹ запальчывы сын,
Гедона ўладар —
І ён быў таксама ў няволі.
За кпіны і злосць яго Дыяніс
Замкнуў у каменнай турме.
Шаленства страшэнную моц выяўляў ён.
Быў ён пакараны вар'яцтвам
За тое, што з бога смяяўся,
Вакханак-жанчын прыпыняў,
гасіў вакхічны агонь,
На музаў злаваўся, што граюць на флейтах.

Страфа другая

Ля чорных скал між двух марэй
Узносіцца бераг Басфорскі
Стаяў там Салмід²⁰ негасцінны Фракійскі.
Там у абодвух Фінея²¹ сыноў
Бачыў жудлівыя раны Арэй.
Акрутная мачаха іх асляпіла:
Сваімі рукамі крывавамі вочы
Яна працяла чаўнаком.
І кроў пра іх помсту крычыць.

Антыстрафа другая

Марнелі яны ў падзямеллі. Аб долі
Няшчаснай матулі сваёй бедавалі.

Паходжанне ж мела яна
З сям'і Эрэхтыдаў²², старэйшага роду.
Ў далёкай пячоры,
Між бацькаўскіх бур
Багоў дзіцяня, Барэада²³ ўзрасла:
Ляцела яна, бы віхор, па гарах,
Аднак і яе
Лёсу багіні схапілі тады!

У час выканання стасіма варта павольна вядзе Антыгону прэч.

ДЗЕЯ ПЯТАЯ

— Уваходзіць Тырэсій, якога вядзе хлопчык.

Тырэсій

Уладцы Фіваў! Мы адной прыйшлі дарогай,
Глядзеў жа з двух адзін. Бо ж у сляпых
Дарога тая, што пакажа правадыр.

Крэонт

Што новага, стары Тырэсій мой?

Тырэсій

Скажу, скажу, а ты слухмяны будзь прароку.

Крэонт

Заўсёды я твае парады слухаў.

Тырэсій

І горадам праз гэта добра кіраваў.

Крэонт

Магу засведчыць, што ты мне дапамагаў.

Тырэсій

І зноў па ўскрайку бездані ты ходзіш.

Крэонт

Чаму? Я ўвесь дрыжу прад словамі тваімі.

Тырэсій

Дык слухай аб прыкметах, што я бачу:
На старадаўнім месцы варажбы я сеў,
Дзе птахі чараўнічыя злятаюцца ў мяне.
І чую птахавы крык я, невядомы мне —

Яны крычалі крыкам злым, злавесна-дзікім.
Я чуў, як кіпцюрамі аднаго адзін ірвуць
Крывавамі. І моцна крыламі яны шумелі,
І страх мяне схапіў. Хацеў ахвяру я
Тады на вогненным прынесці алтары.
Але агонь ахвяр не браў. Тлушч сцёгнаў
Растапляўся і на попел капаў.
Той тлушч чадзіў і пырскаў угару;
Жоўць разлілася, сцёгны агалелі
Ўжо цалкам, бо на іх больш тлушчу не было.
І я ад гэтага дазнаўся хлапчука,
Што не дала прароцтваў мне ахвяра —
Бо ён вядзе мяне, як я вяду другіх.
Бяду спазнае горад ад твайго прысуду.
Бо паразносілі сабакі й птушкі ўсюды,
Па ўсіх ахвярніках ды вогнішчах у нас
Няшчаснага Эдыпавага сына цела,
І ўжо ад нас багі прыняць не хочуць
Алтарных модлаў ды спалення сцёгнаў.
І крыку яснага прарочы птах не дасць,
Бо сыты ён крывёю мерцвяка.
Падумай жа пра гэта, мой сыноч!
Рабіць памылкі — лёс агульны ўсіх людзей.
Але разумны і шчаслівы будзе той,
Які няўмольным, трапіўшы ў бяду,
Не застаецца й выправіць імкнецца зло.
Аб неразумнасці упартасць сведчыць.
Памерламу ты саступі і не катуй
Таго, хто згінуў. Ці ж памерлага забіць
Другі раз... можа быць якая слава ў тым?
Жадаючы добра табе, казаў я добра.
А як прыемна ад таго вучыцца,
Хто добрыя, карысныя дае парады!

К р э о н т

Стары, стары, страляеце вы ўсе, бы ў мэту,
Ў мяне, ды йшчэ прароцтвамі мяне злавіць
Вы хочаце. Ужо даўно мяне, нібыта
Тавар карысны, прадалі ўжо свае.
Што ж, нажывайцеся, электр сардыйскі²⁴:
Сабе вы набывайце, калі кочаце,
І золата індыйскае. Але ж таго
Не пахаваеце ў магіле вы ніколі.
Хаця б Зевесавы арлы, труп разарваўшы,
Здабычу палажылі аж пад трон яму —

Я пахаваць злачынцу і тады не дам.
Граху не боязна мне, бо добра ўжо вядома,
Што чалавек не здолее зняважыць бога.
А ты, стары Тырэсій, памятай вось што:
Ганебна гінуць нават мудрацы,
Калі, жадаючы карысці, словы
Ганебныя ў прыгожай форме кажуць нам.

Тырэсій

Бяда! Ці ведае хто між людзей, ці разумее?..

Крэонт

Пра што ты? Што сказаць ты хочаш?

Тырэсій

Наколькі лепш разважнасць за багацце.

Крэонт

Наколькі, думаю, горш — неразважнасць.

Тырэсій

На гэтую хваробу й хворы ты цяпер.

Крэонт

Знявагай даць адказ прароку не хачу я.

Тырэсій

А ўжо зняважыў ты мяне, калі сказаў,
Што непраўдзівыя прароцтвы я раблю.

Крэонт

Да грошай надта хцівыя прарокі ўсе.

Тырэсій

А ўсе тыраны — да ганебнае карысці.

Крэонт

Ці разумееш ты, што кажаш гэта ўладару?

Тырэсій

Вядома ж. Гэтаму даў гораду ратунак
Ты толькі з дапамогаю маёй.

Крэонт

Прарок ты мудры, толькі любіш ты няпраўды.

Тырэсій

Прымусіш ты мяне сказаць, што ў глыбіні
Душы маёй ляжыць дагэтуль нерухома.

К р э о н т

Ну што, паруш. Але не для карысці.

Т ы р э с і й

Дык добра ж. Пра твой лёс я раскажу табе.

К р э о н т

Але душы маёй не купіш ты ніколі!

Т ы р э с і й

Дык добра ж ведай, што яшчэ нямнога колаў

Імклівых калёсы сонца прабягуць,

Як сам ты аддасі памерлым узамен

Таго, хто з родных самы дарагі табе —

За тое, што душу жывую кінуў

Ты пад зямлю, ганебна ў доле пахаваўшы.

Вось цела на зямлі трымаеш ты — Аіда

Уласнасць; труп няшчасны, без пашаны

Належнай целу, без хаўтур пачэсных.

Не маеш права на яго ні ты,

Ані багі зямныя. А прычына — ў тваім гвалце.

Бязлітасныя, страшныя Эрыніі²⁵ —

Аіду і багам пакорныя, за гэта

Ужо чакаюць, каб за ўсе злачынствы

Такую ж самую табе даць кару.

Няўжо ж, падумай, я падкуплены кажу

Ўсё гэтае? Ужо чакаць нядоўга —

Ў тваім палацы стогны чутны будуць

Мужчын, жанчын, і гарады варожыя

Усе паўстануць, дзе кавалкі трупу

Пранеслі ці сабакі, ці звяры якія,

Ці птах які драпежны — пах нядобры

Разносячы па вогнішчах усюды.

Ты выклікаў мой гнеў — і ў гневе стрэлы,

Бы той стралок, пусціў табе я ў сэрца:

Ад жару іх не уцячы табе.

(Да хлопчыка)

Вядзі дамоў мяне, дзіця! Хай злосць сваю

Ён вылівае на малодшых за мяне.

Няхай навучыцца ён спакойней казаць

І думкі лепшыя мець, чым цяпер.

Яны выходзяць.

З'ЯВА ДРУГАЯ

К а р ы ф е й

О цар! Пайшоў прарок, страшэнныя прароцтвы
Нам даўшы. Ведаю ж я добра. што з пары,
Як валасы мае сівымі сталі з чорных,
Хлусні прарок ніколі не казаў.

К р э о н т

Згаджаюся і сам, і страх бярэ мяне.
Мне цяжка саступіць. Калі ж спрачацца буду,
Магу сябе страшэнна загубіць.

К а р ы ф е й

Разважны будзь, Менойкаў сын, Крэонт!

К р э о н т

Што ж мне рабіць? Кажы. Пакорлівы я стану.

К а р ы ф е й

Дзяўчыну выведзі з падземнай хаты.
Непахаванага ты пахавай.

К р э о н т

Дык думаеш і раіш саступіць?

К а р ы ф е й

Хутчэй — як толькі можаш. Хутка наганяюць
Людзей благіх Эрыніі, пасланныцы багоў.

К р э о н т

Бяда мне! Цяжка мне рабіць, што не ляжыць
На сэрцы. Толькі ж не магу спрачацца з лёсам.

К а р ы ф е й

Цяпер рабі ўсё сам, не даручай нікому.

К р э о н т

Пайду я зараз жа. Хутчэй ідзіце, слугі,
І тыя, хто са мной, і тыя, хто ў палацы.
Сякеры — ў рукі, і да ўзгорку ідзіце хутка.
Я й сам пайду, прысуд свой скасаваўшы;
Сам вузел я звязаў, я ж сам і развяжу.
Бо ўсё ж баюся, ці найлепш не будзе.
Жыццё нам скончыць пад законамі багоў.

Ён і слугі выходзяць і ідуць у бок поля.

СТАСІМ ПЯТЫ

Х о р

Страфа першая

Вакх шматімэнны, слава кадмейскай дзяўчыны²⁶,
Зеўса грывотнага сын,
Слаўнай Італіі бог,
Шануюць цябе ў Элеўсіне —
Народы збіраюцца там адусюль
На раўнінах багіні Дэметры²⁷.
Вакх, вакханак айчына,
Фівы — айчына й твая.
Ты там жывеш, там празрысты
Струмень Ісмэна²⁸ цячэ,
А людзі — насенне дракона.

Антыстрафа першая

Над двухгалавай гарой²⁹ дым чырвоны ўвесь час
Бачыць цябе. Карыкійскія німфы³⁰
Там карагоды водзяць свае,
І чутны крыніцы кастальскае³¹ шэпты.
Павоем прыбраныя ўзгоркі
Нісейскага горнага краю³²
І бераг, зялёны ад лоз вінаграду,
Да нас пасылаюць цябе.
І з песняй святою,
І поўная ўцехі,
На вуліцы Фіў ты ўваходзіш.

Страфа другая

Больш за ўсе гарады шануеш ты Фівы,
Быццам маці сваю — што забіў
Страшна маланкаю Зеўс.
Горад наш родны цяпер
Цяжка так хворы ляжыць.
Прыйдзі, каб ачысціць яго,
З Парнаскай гары, ці праз мора,
Праз шумныя хвалі пратокі.

Антыстрафа другая

Га, правадыр палаючых зор і начных
Песень ды клічаў святых.
Роднае Зеўса дзіця!

З'явіся, ўладар, і няхай
Прыйдуць з табой і вакханкі,
Якія ў шаленстве святым
Цэлую ноч карагодзяць
І славяць вялікага Вакха!

ЭКСАД

З'ЯВА ПЕРШАЯ

Ад поля ідзе Вястун, Крэонтаў слуга.

В я с т у н

Насельнікі сцен Кадма й Амфіёна³³,
Не трэба ні хваліць, ні ганьбіць нам жыцця,
Пакуль яшчэ жыве на свеце чалавек.
Бо так заўжды здараецца, што лёс
Няшчасных падымае і, наадварот,
Шчаслівага бязлітасна скідае ўніз.
Смяротныя не ведаюць, што з імі будзе.
Раней я думку меў: які Крэонт шчаслівы! —
Ад ворагаў зямлю Кадмееву ён збавіў
І ўладу ўсю над краем ён сабе забраў,
І дзецьмі добрымі цвіце яго сям'я.
Ды знікла ўміг усё! Бо калі радасці
Не мае чалавек, тады ўжо не лічу,
Што ён жыве. Ён — толькі труп жывы.
Багацце май у хаце, май уладу,
Тырана веліч — ды, калі не знойдзеш
Ва ўсім тым радасці, не даў бы я
За гэта ўсё і нават ценю дыму.

К а р ы ф е й

Якая здарылася новая бяда
З царом Крэонтам? Што за вестку ты прынёс?

В я с т у н

Памёр ён. А жывы — прычына смерці.

К а р ы ф е й

Дык хто ж памёр? І хто забіў? Кажы хутчэй!

В я с т у н

Загінуў Геман — ад уласнае рукі.

К а р ы ф е й

Як — ад уласнай? Бацькавае ці сваёй?

В я с т у н

Сам ад сябе, пракляўшы бацьку за забойства.

К а р ы ф е й

Прарок, прарок! Як слушна ты казаў!

В я с т у н

Ды калі так, падумаць трэба ўжо аб іншым.

З'ЯВА ДРУГАЯ

З палаца выходзіць Эўрыдыка.

К а р ы ф е й

Няшчасную тут бачу Эўрыдыку я,
Крэонта жонку: йдзе яна з палаца,
Пра сына штось пачуўшы, ці то выпадкова...

Э ў р ы д ы к а

Я чула, грамадзяне, вашу гутарку.
Ішла з палаца я — у храм Палады³⁴ грознай,
Каб ёй малітвы палкія свае прынесці.
І вось — калі здымала засаўку, каб дзверы
Палаца адчыніць — пачула я размову
Пра гора нашае сям'і. Ад страху
Упала ніцма я і страціла прытомнасць.
Нявольніцы мяне на рукі падхапілі.
Але скажыце зноў, пра што была гаворка?
Скажыце мне, бо ўжо я шмат цярпела.

В я с т у н

Царыца дарагая, я ўсё бачыў сам
І не скажу нічога, што было б няпраўдай.
Навостта б стаў я пацяшаць цябе, а потым
Ты ўбачыла б, што я табе маніў?
А праўда, яна простая заўжды.
Вось як усё было: ішоў я з тваім мужам
На ўзгорак той, дзе йшчэ ляжаў труп Палінікаў,
Бязлітасна сабакамі парваны.
І, памаліўшыся Гекаце³⁵ ды Плутону³⁶,
Каб міласціва кінулі свой гнеў,

Зрабілі мы святое узліянне
І на галінках свежых падпалілі
Ўсё тое, што ад трупа засталася.
Курган высокі з роднае зямелькі
Насыпалі мы, а пасля пайшлі мы
Да шлюбнага каменнага пакою
Аіда, дзе была нявеста — Антыгона.
...Яшчэ здалёк пачуў адзін з нас стогны
Няціхія, што несліся з пячоры:
Пра тое сказана было Крэонту.
Усё бліжэй ён падыходзіў, і злавесны,
І слёзны крык насустрач далятаў...
Тады з жалосным енкам ён загаласіў:
«Няшчасны я! Ці ж я прарок? Няўжо абраў
Я самы цяжкі шлях з усіх шляхоў маіх?
Я чую сына крык свайго! Бяжыце, слугі,
Хутчэй туды і, камень адваліўшы
Ад падзямелля, у пячору паглядзіце —
Ці Геманаў то крык, ці то багоў мана?»
Зрабілі мы, як загадаў нам цар —
Ён быў у распачы: убачылі мы іх
Абоіх у глыбі пячоры. На пятлі,
З адзежы зробленай, накінутай на шыю,
Яна павесілася. Ля яе ляжаў,
Трымаючы яе ў сваіх абдоймах Геман.
І плакаў ён аб гібелі свае нявесты,
І аб прысудзе бацькі ды гаротным шлюбам.
Убачыўшы яго, Крэонт з жалосным крыкам
І стогнам кінуўся наперад да яго
І крыкнуў так: «Няшчасны! Што ж зрабіў ты?
Што ты хацеў зрабіць? Як розум страціў ты?
Выходзь, дзіця! Багамі заклінаю — выйдзі!»
Зірнуўшы на Крэонта дзікімі вачыма,
З пагардаю на твары, без адказу
Сын выцягнуў двухвостры меч на бацьку,
Але яго не ўдарыў: кінуўся наўцёкі той.
Тады звярнуў няшчасны на сябе свой гнеў
І кінуўся на востры меч грудзьмі.
Але, пакуль прытомнасці не страціў,
Аслаблаю рукой дзяўчыну абдымаў.
Ён дыхаў цяжка, і струмень крываваы
На шчокі бледныя дзяўчыны ліўся.

Так, труп ляжыць ля трупа. Ён, няшчасны,
Ў Аідавым жытле зрабіў сабе вяселле.
Ён паказаў усім, што неразважнасць
Прыносіць найвялікшую бяду.

Эўрыдыка моўчкі ідзе да палаца.

З'ЯВА ТРЭЦЯЯ

К а р ы ф е й

Як ты глядзіш на гэтае? Пайшла жанчына,
Ні добрых слоў, ні дрэнных не сказаўшы.

В я с т у н

І сам здзіўлюся я. Але й надзею маю,
Што, пра бяду пачуўшы сына, прад усімі
Яна не хоча плакаць, а ўжо дома
Яна стагнаць пачне, з прыслужніцамі разам —
Аплакваць разам з імі хатнюю бяду:
Занадта мудрая яна, каб рабіць дрэнна.

К а р ы ф е й

Не ведаю, але здаецца мне,
Што небяспечна надта цяжкае маўчанне,
Як і вялікі ды шалёны крык.

В я с т у н

Пайду ў палац — даведацца, ці не схавала
У сэрцы хворым штось таёмнае яна.
Бо праўду кажаш ты: нядобры знак,
Калі занадта цяжка хтось маўчыць.

Ідзе ў палац.

З'ЯВА ЧАЦВЁРТАЯ

З боку поля ідзе Крэонт з целам Гемана на руках.

К а р ы ф е й

А вось сам уладар: ён нясе на руках
Сынаў труп, што выразна паказвае ўсім —
Калі праўду казаць — што злачынства зрабіў
Не чужы хтось, а бацька сам родны яго.

Страфа першая

К р э о н т

Грэх неразважнага розуму,
Згубная ўпартасць!
Вось вам — забойца й забіты;
Бацька ды сын.
Гора прынеслі прысуды мае.
Сын мой, ты ранню смерцю памёр, малады.
Сын мой! Дзіця!
Памёр ты, загінуў
Не праз сваю неразважнасць,
А праз маю...

К а р ы ф е й

Ох, позна ўбачыў праўду ты!

К р э о н т

Гора мне!
Так, я убачыў яе: у галаве маёй
Бог памуціў цяжка розум тады
І на шлях неразумнасці кінуў мяне.
Гора! Ён знішчыў мне радасць жыцця;
Цяжка мне, цяжка! Не бачу ніякай
Мэты памкненняў жыццёвых...

З палаца ідзе Вястун.

З'ЯВА ПЯТАЯ

В я с т у н

Здаецца, уладар, апроч адной бяды,
Ты маеш новую. Вось на руках — адна,
А дома хутка ўбачыш ты другую.

К р э о н т

Што ж можа быць няшчасней за няшчасці?

В я с т у н

Памерла жонка, маці гэтага вось цела:
Гаротная, яна мячом сябе забіла.

Антыстрафа першая

К р э о н т

Цяжка мне, цяжка:

Смерць неўблагальная,
Што ж ты мяне, што ж ты губіш?
Веснік бязлітасны
Новай бяды, што ты кажаш?
Я ўжо загінуў, мяне ты дабіў.
Што кажаш? Аб смерці якой новай кажаш?
Цяжка мне, цяжка!
Аб смерці няшчаснай жонкі маёй —
Няўжо ж ты за сынам пайшла?

З палаца выносяць цела Эўрыдыкі.

К а р ы ф е й

Ты можаш бачыць — вось яна, перад табой.

Антыстрафа другая

К р э о н т

Ох, цяжка!

Вось бачу я, гаротны, новую бяду.

Якая ж смерць мяне яшчэ чакае?

Вось на руках сваіх трымаю сына труп —

Няшчасны я, перад сабою я труп жонкі бачу.

Ох, жонка бедная! Ох, бедны сыне мой!

В я с т у н

Ля алтара яна, гаротная,

Закрыла вочы. Плакала ж даўней

Аб слаўнай смерці Мегарэя³⁷, што раней памёр;

Таксама і па ім. Ды клікала ў канцы

Ўсе беды на цябе, бо ты дзіця забіў.

Страфа другая

К р э о н т

Цяжка мне, цяжка!

Ад страху дрыжу я. Чаму ж аніхто

Мяне не забіў двухвострым мячом?

Мне цяжка, гаротнаму, цяжка:

Не бачу ад гора збавення.

В я с т у н

Нябожчыца цябе лічыла вінаватым

У смерці двух сыноў — таго і гэтага.

К р э о н т

Якім жа спосабам яна сябе забіла?

В я с т у н

Рукой уласнай сябе ў сэрца ўдарыла,
Пачуўшы аб няшчаснай смерці сына.

К р э о н т

Гора! З смяротных ніхто
Не вінаваты ў гэтым — адзін толькі я.
Я цябе... я загубіў цябе — праўду,
Праўду я толькі кажу. Слугі, слугі,
Прэч' адвядзіце мяне, адвядзіце хутчэй:
Я нежывы ўжо, я скончыў жыццё.

К а р ы ф е й

Ты добра раіш, калі ёсць дабро ў бядзе;
Найлепшая бяда — найкарацейшая.

А н т ы с т р а ф а д р у г а я

К р э о н т

З'явіся, з'явіся,
Лёс мой апошні. Дай мне астатні
Дзень мой. З'явіся, з'явіся —
Каб я не бачыў,
Наступнага дня!

К а р ы ф е й

Яшчэ наступіць гэтае. Пра тое ўжо
Багі падумаюць. А мы павінны думаць
Аб тым, што трэба нам рабіць цяпер.

К р э о н т

Дык я ж малю аб тым, чаго цяпер жадаю.

К а р ы ф е й

Маленні кінь цяпер. Няма збавення
Ад бед, якія лёс каму прызначыў.

К р э о н т

Прэч адвядзіце мяне, неразумнага.
Сын мой, цябе мімаволі забіў я.
Забіў і цябе, дарагая. Як цяжка мне!
Куды, да каго мне звярнуцца?
Усё, што я маю цяпер, усё — гэта трупы.
На галаву мне лёс невыносны зваліўся.

Усе павольна ідуць да палаца, слугі нясуць Геманаву цела.

К а р ы ф е й

Мудрым быць — неабходны, найпершы за ўсё
Дзеля шчасця варунак. Законы багоў
Шанаваць мы павінны таксама.
Словы гордыя толькі вялікія кары
Нам прыносяць і навучаць быць мудрым
Запозна.

Хор пакідае сцэну.

442 г. да н.э.

ЗАЎВАГІ

- 1) Дыркейская крыніца — невялікая рэчка на захад ад горада Фівы.
- 2) Арэй — лютае божышча вайны і бітваў.
- 3) *Арла перамог дракон...* — арол — сімвал архейцаў, дракон — сімвал фіванцаў.
- 4) Тут маецца на ўвазе Капанэй, адзін з аргоскіх цароў, якога Зеўс забіў маланкай за яго пагарду да грывот.
- 5) Ніка — багіня перамогі.
- 6) Вахх (Дыяніс) — бог віна і вінаробства.
- 7) Дыка — багіня справядлівасці, дачка Зеўса і Феміды.
- 8) Кадмейцы — тое самае, што фіванцы (горад Фівы быў закладзены Кадмам).
- 9) Аід (Гадэс) — бог падземнага царства.
- 10) Гнейкей — жаночая палавіна дома.
- 11) Эрот — бог кахання.
- 12) Афрадэя — багіня жаночай прыгажосці, маці Эрата.
- 13) Ахэронт — рака ў падземным царстве (Аідзе), сімвал самога падземнага царства.
- 14) *Фрыгійская чужаземка...* — тут маецца на ўвазе Ніоба, дачка Тантала, цара Фрыгіі, якая скамянела ад гора на гары Сіпле ў Ліды, пасля таго як Апалон пазабіваў яе дзяцей.
- 15) Гл. заўвагу 1.
- 16) Гай Фіванскіх багоў — гай Дэметры і Коры ў Фівах, каля Дыркейскай крыніцы.
- 17) Персэфона — жонка Аіда, багіня падземнага царства.
- 18) Даная — дачка аргоскага цара Акрысія, які затачыў яе ў медную вежу, каб не споўнілася прароцтва, згодна з якім у Данай павінен быў нарадзіцца сын, будучы забойца Акрысія.
- 19) Дрыантаў сын Лікурт быў пакараны Дыянісам за супраціўленне распаўсюджванню яго культуры.
- 20) Салмід — вузкая берагавая паласа на поўнач ад Басфора.

21) Фіней — фракійскі цар, муж Клеопатры — дачкі бога вятроў Барэя.

22) Эрэхтыды — нашчадкі Эрэхтэя, старадаўняга героя Атыкі.

23) Барэада — Клеопатра, дачка Барэя.

24) *Электр сардыйскі...*— Электр — сплаў золата і срэбра. Цэнтрам гандлю гэтым сплавам былі Сарды, сталіца Лідыі, на захадзе Малой Азіі.

25) Эрыніі — бязлітасныя багіні помсты, што неадступна пераследуюць злачынцу.

26) *...слава кадмейскай дзяўчыны...*— Вахх быў сынам Зеўса і Семелы, дачкі Кадма.

27) Дэмэтра — багіня зямлі і земляробства. Цэнтрам яе культуры быў гарадок Элеўсін у Атыцы.

28) Ісмэн — ручай ва ўсходняй частцы Фіваў.

29) *...Над двухгаловай гарою...*— Маецца на ўвазе гара Парнас, на якой уночы з'яўляліся агні.

30) Карыкійскія німфы — ад назвы пячоры Карыкіён (цяпер Сандараўлі).

31) Кастальская крыніца знаходзілася каля падножжа Парнаса. Яе вада магла даваць натхненне паэтам.

32) Ніса — назва гары на выспе Эўбеі.

33) Амфіён — сын Кадма, заснавальніка Фіваў; будаўнік гарадскіх муроў.

34) Палада (Афіна) — багіня мудрасці, абаронца гарадоў.

35) Геката — багіня начных прывідаў і розных духаў.

36) Плутон — іншае імя Аіда (гл. заўвагу 9).

37) Мегарэй быў яшчэ адным сынам Крэонта, якога бацька яшчэ раней прынёс у ахвяру багам, каб заваяваць для Фіваў перамогу.

ЗМЕСТ

Старагрэцкая трагедыя:
творчасць Эсхіла і Сафокла — 3

ЭСХІЛ

Прыкуты Праметэй (*Пераклад Л. Баршчэўскага*) — 5

САФОКЛ

Антыгона (*Пераклад Ю. Дрэйзіна*) — 45

Літаратурна-мастацкае выданне

Школьная біблія.эка

Эсхіл

ПРЫКУТЫ ПРАМЕТАЙ

Сафокл

АНТЫГОНА

Адказная за выпуск **Н.ВАЎЧОК**

Падпісана да друку 22.03.93. Фармат 84×108 1/32. Папера афс. №2. Гарнітура
Таймс. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 5,04. Тыраж 25000 экз. Заказ **1322**.
Беларускі гуманітарны адукацыйна-культурны цэнтр. Ліцэнзія № 219. 220050,
Мінск, вул. Кірава, 21.

Друкарня інстытута «Мінсктыппраект». 220100, Мінск, вул. В. Харужай, 13/61.

